

Ἡ παραβολὴ τοῦ Μεγάλου Δείπνου (Λουκ. 14,15-24) στὴν ἔρμηνεία τῶν Πατέρων

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ*

Εἰσαγωγικὰ Σχόλια

Στὸ περιεχόμενο τῶν βιβλικῶν ὑπομνημάτων στὸ *Κατὰ Λουκᾶν* Εὐαγγέλιο, οἱ παραβολὲς τοῦ Κυρίου ἀπέτελεσαν ἐξαιρετικὴ ἀφορμὴ γιὰ τὴν σύνταξη ἐρμηνευτικῶν σχολίων ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς. Εἰδικότερα, ἐρμηνευτικὲς ἀναφορὲς γιὰ τὴν παραβολὴ τοῦ μεγάλου δείπνου, ἢ ὅποια σύμφωνα μὲ τὴν σύγχρονη βιβλικὴ ἔρευνα ἐντάσσεται ὀργανικὰ στὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ *Κατὰ Λουκᾶν* τὸ ὅποιο καλεῖται ὡς «travel narrative» καὶ στὸ ὅποιο περιγράφονται τὰ γεγονότα τῆς πορείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν πόλη τῶν Ἱεροσολύμων¹, περιέχονται στὰ ὑπομνήματα τοῦ Ὁριγένους², τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας³, τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας⁴,

* Ὁ Ἀθανάσιος Ἀντωνόπουλος εἶναι Δρ Θεολογίας καὶ διδάσκων στὸ Ἑλληνικὸ Ἄνοιχτο Πανεπιστήμιο.

1. Βλ. *Λουκ.* 9:51-19:48. Βλ. σχετικὰ D. MOESSNER, *Lord of the Banquet: The Literary and Theological Significance of the Lukan Travel Narrative* (Minneapolis, MN.: Fortress Press, 1989) 156 ἔξ. Βλ. ἐπίσης καὶ CONZELMANN H., *The Theology of St. Luke* (New York: Harper, 1961) 60-73. STAGG F., «The Journey Toward Jerusalem in Luke's Gospel», *Review and Expositor* 64 (1967) 499-512. GILL D., «Observations on the Lukan Travel Narrative and Some Related Passages», *Harvard Theological Review* 63:2 (1970) 199 ἔξ. OGG G., «The Cental Section of the Gospel According to Luke», *New Testament Studies* 18 (1971) 39-53. PARSONS M., «Landmarks Along the Way: The Function of the "L" Parables in the Lukan Travel Narrative», *Southwestern Journal of Theology* 40:1 (1997) 33 ἔξ. NOEL F., *The Travel Narrative in the Gospel of Luke: Interpretation of Lk 9,51-19,28* (Brussels: Voor Wetenschappen en Kunsten, 2004). PERRY G., «The Travel Narrative in the Gospel of Luke: Interpretation of Lk 9:51-19:28», *Catholic Biblical Quarterly* 68:2 (2006) 343 ἔξ. BOVON F., *Luke 2. A Commentary on the Gospel of Luke 9:51-19:27* (Minneapolis, MN.: Fortress Press, 2013) 362:379.

2. Βλ. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, *Σχόλια εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν*, P.G. 17. 361c-365a.

3. Βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Ἀποσπάσματα εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν*, P.G. 24. 552b-580d.

4. Βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *ὑπόμνημα εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν*, P.G. 72. 788c-793d.

τοῦ Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ⁵, τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας⁶, καθὼς καὶ τοῦ Θεοφάνους Κεραμέως⁷. Σύντομη ἀναφορὰ στὴν ἴδια παραβολὴ περιέχεται ἐπίσης στοὺς λόγους τοῦ Βασιλείου Καισαρείας γιὰ τὸ μυστήριό τοῦ βαπτίσματος⁸.

Μεθοδολογικά, στὴν παρούσα μελέτη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐρευνητικῆς προσπάθειάς μας⁹, ἡ ἀνάλυση τῶν ἐρμηνευτικῶν σχολίων τῶν Πατέρων στὸ περιεχόμενο τῆς παραβολῆς θὰ πραγματοποιηθεῖ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἐννοίας τῆς ὁμοτρόπεξης σύναξης, καθὼς καὶ τῶν στοιχείων τὰ ὁποία τὴν συγκροτοῦν. Ἰδιαίτερη ἔμφαση θὰ δοθεῖ στοὺς ἐπόμενους θεματικούς ἄξονες: 1) στὴν μορφή καὶ στὸν χαρακτήρα τῆς σύναξης, 2) στὸ πρόσωπο τοῦ διοργανωτῆ τῆς σύναξης, 3) στὸ πρόσωπο τοῦ δούλου, καὶ 4) στὴν πρόσκληση γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὴ σύναξη καὶ στοὺς προσκαλούμενους συνδαιτυμόνες. Μέσω τῆς ἀνάλυσής μας ἐπιχειρεῖται συγχρόνως καὶ ὁ διάλογος μεταξὺ τῆς πατερικῆς καὶ τῆς σύγχρονης βιβλικῆς ἐρμηνείας¹⁰ ἀναφορικὰ μὲ τὴν παραβολὴ αὐτὴ τοῦ *Κατὰ Λουκᾶν*.

5. Βλ. ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ, *Ἐρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν*, P.G. 129. 1013a-1016c.

6. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Ἐρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν*, P.G. 123. 933c-940d.

7. Βλ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, *Ὁμιλία ΙΓ΄. Περὶ τῆς Παραβολῆς τοῦ Δείπνου*, P.G. 132. 321-332b.

8. Βλ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Περὶ Βαπτίσματος, Λόγος Α΄*, P.G. 31. 1521b-1525b. Βλ. καὶ ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι., *Αἱ Παραβολαὶ τοῦ Κυρίου. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ΙΕ΄* Παράρτ. 5 (Θεσσαλονίκη, 1970) 111-115. Γιὰ τὴν θέση τῆς παραβολῆς στὴν λειτουργικὴ παράδοση τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας βλ. σχετικὰ, ΠΑΤΡΩΝΟΥ Γ., *Κήρυγμα καὶ Θεολογία. Θεολογικὸ Κυριακοδρόμιο*. Τόμ. Α΄ *Κυριακὲς Ματθαίου καὶ Λουκᾶ* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 2003) 259-267. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ., «Ἡ παραβολὴ τοῦ Μεγάλου Δείπνου (Σχεδιάγραμμα κηρυγματικῆς-θεολογικῆς προσέγγισης)», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος ΠΑ* (2010) 175-196.

9. Βλ. σχετικὰ ANTONOPOULOS A., «The Parable of the Great Dinner (Luke 14:15-24) Historical, Sociological, Literary, and Theological-Interpretative Approaches. Part A΄», *Θεολογία* 78:1 (2007) 265-284.

10. Ὁ ἐπιστημονικὸς διάλογος αὐτός, κατὰ γνώμη μας, καθίσταται σήμερα ἀπαραίτητος καθὼς μέσω αὐτοῦ πιστεύουμε ὅτι ἀναδεικνύονται πρωτότυπα στοιχεῖα τῆς πατερικῆς ἐρμηνευτικῆς παράδοσης, τὰ ὁποία ἐμπλουτίζουν δυναμικὰ τὴς προσπάθειες τῆς σύγχρονης ἐρευνας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Θὰ συμφωνήσουμε μάλιστα μὲ τὴς παρατηρήσεις τῆς Κ. Παπαδημητρίου, ἡ ὁποία ὀρθὰ ἐπισημαίνει ὅτι οἱ Πατέρες ἐρμηνευτές: «στὰ ἔργα τους, ἐρμηνευτικὰ καὶ μὴ, ἐφαρμόζουν μὲ σοφία καὶ τέχνη τὴς ἄρτιες γιὰ τὴν ἐποχὴ τους γραμματικῆς καὶ φιλολογικῆς γνώσεις τους στὴν ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ κειμένου καὶ ἀκολουθοῦν ἐπιλεκτικὰ ἀρχὲς καὶ κανόνες τῆς τότε φιλοσοφίας γιὰ τὴ γλῶσσα. . . οἱ πατέρες ἐρμηνευτές συχνὰ προλαβαίνουν νεότερες ἀρχὲς τῆς ἐρμηνείας, ποὺ διατυπώθηκαν πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τους, καὶ προηγούνται σὲ ἐρμη-

1. Μορφή και χαρακτήρας τῆς σύναξης

“Ὅπως ἔχει ἤδη τονισθεῖ καὶ στὸ πρῶτο μέρος τῆς ἔρευνας, ἡ συγκεκριμένη παραβολὴ συντάσσεται ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ μὲ τὸ πολὺ προσφιλὲς σὲ αὐτὸν λογοτεχνικὸ πρότυπο τῆς ὁμοτράπεζης σύναξης. Τὸ ἴδιο λογοτεχνικὸ πρότυπο εἶναι εὐρέως γνωστὸ τὴν συγκεκριμένη ἱστορικὴ περίοδο τῆς συγγραφῆς τοῦ *Κατὰ Λουκᾶν*, καθὼς ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ρωμαῖοι συγγραφεῖς πραγματοποιοῦν εὐρεῖα χρῆση του στὰ κείμενά τους. Σύμφωνα καὶ μὲ τὶς θέσεις τῆς σύγχρονης ἔρευνας τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὡς συγγραφέας, καταφεύγει συχνὰ στὴν χρῆση τοῦ λογοτεχνικοῦ προτύπου αὐτοῦ¹¹. Ἐπί-

νευτικὲς ἐφαρμογὲς τῆς γλωσσικῆς ἀνάλυσης ποὺ διαμορφώθηκαν πολὺ μεταγενέστερα. Τοῦτο, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἀποτελεῖ ἓνα σημεῖο ποὺ ἀξίζει νὰ μελετηθεῖ ἰδιαίτερα, ὄχι μόνον διότι σημειώνει μία ἀξιοπόσηκη προδρομικὴ, ἱστορικὰ καὶ εἰδολογικὰ, περιπτωση, ἀλλὰ καὶ διότι προσφέρει μία δυνατότητα ἀνανέωσης καὶ ἐμβάθυνσης θεολογικῆς στὴν πράξη τῆς ἐρμηνείας καὶ στὴ θεωρία τῆς Ἐρμηνευτικῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης». Βλ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Κ., *Πρὶν τὴ θεωρία. Προδρομικὴ πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ, 2012) 10-11. Βλ. ἐπίσης ΑΡΧΙΕΠ. ΤΡΑΚΑΤΕΛΛΗ Δ., *Οἱ Πατέρες ἐρμηνεύουν. Ἀπόψεις Πατερικῆς Βιβλικῆς Ἐρμηνείας* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1996) 14-15. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Ι., «Ἡ πατερικὴ ἐξηγητικὴ παράδοση καὶ τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς βιβλικῆς ἐπιστήμης», στὸ *Διακονία. Ἀφιέρωμα στὴ Μνήμη Βασιλείου Στογιάννου. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, Π. Βασιλειάδης, Ἰ. Γαλάνης, Ἰ. Καραβιδόπουλος, Α. Παπαδόπουλος, Σ. Σάκκος, Ἰ. Φουντούλης, ἐπ. ἐκδ. (Θεσσαλονίκη, 1988) 223-239. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ἡ Ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὴν Ἐκκλησία τῶν Πατέρων*, Τόμ. Α' *Οἱ τρεῖς πρῶτοι αἰῶνες καὶ ἡ Ἀλεξανδρινὴ ἐξηγητικὴ παράδοση ὡς τὸν πέμπτο αἰῶνα* (Ἀθήνα, 1991) 9-11, 51-58. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι., «Ἡ Ἐρμηνεία τῆς Καινῆς Διαθήκης στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία», στὸ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Βιβλικὲς Μελέτες Β'* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ, 2000) 11-30. ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., «Παράδοση καὶ Ἐρμηνεία», στὸ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ἐρμηνευτικὴ τῶν Ἱερῶν Κειμένων. Προβλήματα-Μέθοδοι Ἐργασίας στὴν Ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἄρτος Ζωῆς, 2002³) 58-78. «Patristic Hermeneutics», στὸ *Handbook of Patristic Exegesis: The Bible in Ancient Christianity*, Τόμ. 1, Ch. Kannengiesser, ἐκδ. (Leiden: Brill, 2004) 165-269.

11. Πρβλ. σχετικὰ SMITH D. E., «Table Fellowship as a Literary Motif in the Gospel of Luke», *Journal of Biblical Literature* 106:4 (1987) 613-638. SCOTT B. B., *Hear Then the Parable: A Commentary On the Parables of Jesus* (Minneapolis, MN: Fortress Press, 1990) 161. BOCK D., *Luke*, Τόμ. 2 9:51-24:53 (Grand Rapids, MI: Baker Books, 1996) 1271. ANTONOPOULOS A., ὅπ. ἀνωτ., 269 ἑξ. STORE L., «One Banquet With Many Courses (Luke 14:1-24)», *Journal of Biblical and Pneumatological Research* 4 (2012) 67-68. BOVON F., ἔνθ' ἀνωτ. 364-365. Βλ. ἐπίσης SMITH D., *From Symposium to Eucharist. The Banquet in Early Christian World* (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2003) 219 ἑξ. HOSEIN F., *The Banquet Type-Scene in the Parables of Jesus*. Διδ. Διατριβὴ (Berrien Springs MI.: Andrews University, 2001) 302-342. ΤΣΑΛΑΜΠΟΥΝΗ ΑΙΚ., «Ἐαυτοῖς ποιήσατε φίλους (Λκ 16:9): Ὁ ἑλληνορωμαϊκὸς τόπος περὶ φιλίας στὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιο», στὸ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, *Ἐξηγητικά* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Δεμέτη, 2013).

σης, ἡ εἰκόνα τῆς ὁμοτρόπεξης σύναξης καὶ κυρίως τοῦ δείπνου-συμποσίου, εἶναι ἰδιαίτερα προσφιλῆς καὶ στὸν Ἰουδαϊσμό,¹² καθὼς καὶ στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμῳ¹³.

Στὴν ἐρμηνευτικὴ διάσταση αὐτὴ εἰσάγονται καὶ τὰ σχόλια τῶν Πατέρων ὑπογραμμίζοντας ἀρχικὰ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς ὁμοτρόπεξης σύναξης τῆς παραβολῆς. Στὰ χαρακτηριστικὰ συμπεριλαμβάνονται:

α) *Ἡ μορφὴ τῆς ὁμοτρόπεξης σύναξης.* Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Εὐαγγ. Λουκᾶς ἀναφέρει ρητὰ ὅτι στοὺς εἰσαγωγικοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ στὴν παραβολὴ χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος *δείπνον μέγα*, ἡ ἀμέσως προηγούμενη ἀναφορὰ στὴν σύναξη τοῦ ἀρίστου καὶ στὸ περιεχόμενο τοῦ μακαρισμοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν συνδαιτυμόνων τοῦ Ἰησοῦ στὴν κατοικία τοῦ Φαρισαίου¹⁴, ὑπῆρξε πιθανὸν ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐπισήμανση τῆς εὐκρινοῦς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν μορφῶν τῆς ὁμοτρόπεξης σύναξης.

Ἀναλυτικότερα, στὴν διάκριση μεταξὺ τοῦ ἀρίστου καὶ τοῦ δείπνου προβαίνει ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ὑπογραμμίζοντας καὶ τὴν ἄμεση σύνδεσή του μὲ τὴν ἔννοια τῆς προσκλήσεως σὲ αὐτό. Ὁ ἴδιος παρατηρεῖ: «πολυπραγμονήσωμεν πρὸ γε τῶν ἄλλων, ὅποια τις ἦν ἡ πρόφασις τῷ μὴ ἐπ' ἀρίστῳ μᾶλλον, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ δείπνῳ κεκλησθαι πολλοὺς· μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων, τίς ἂν νοηθεῖ πρὸς ἡμῶν ὁ ἄνθρωπος ὁ τὸν δειπνοκλήτορα πεπομφῶς»¹⁵. Στὴν προοπτικὴ τῆς σύνδεσης μὲ τὰ γεγονότα τῆς Θείας Οἰκονομίας, ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπισημάνει καὶ αὐτὸς τὴν μορφὴ τῆς σύναξης ὡς δείπνου, σημειώνοντας καὶ τὸν χρόνο πραγματοποιήσεώς του. Σχολιάζοντας τὸ συγκεκριμένο σημεῖο τῆς παραβολῆς θὰ ὑπογραμμίσαι: «δείπνον μέγα ἐποίησε, τουτέστιν, εὐαγγελικὴν οἰκονομίαν, ἵνα πάντες πρὸς αὐτὴν συνέρχονται. Δείπνο δὲ καλεῖ, οὐκ ἄριστον, ὅτι ἐν ἐσχάτοις καιροῖς καὶ οἶον ἐπὶ δυσμαῖς τοῦ αἰῶνος.

12. Βλ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι., ἔνθ' ἄνωτ. 112. NEUSNER J., «Two Pictures of the Pharisees: Philosophical Circle or Eating Club», *Anglican Theological Review* 64:4 (1982) 525-538.

13. Βλ. σχετικὰ καὶ STORE L., «All is Now Ready. An Exegesis of the Great Banquet (Luke 14:15-24) and the Marriage Feast (Matthew 22:1-14)», *American Theological Inquiry* 2:2 (2012) 68.

14. Βλ. Λουκ. 14:15: «Ἀκούσας δὲ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος, ὃς φάγεται ἄριστον ἐν τῇ Βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ».

15. Βλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ., P.G. 72. 788d. Γιὰ τὴν ἐρμηνευτικὴ μεθοδολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας στὸ *Κατὰ Λουκᾶν* βλ. Ι. ΓΑΛΑΝΗ, «Οἱ ἐρμηνευτικὲς ἀρχὲς τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας στὸ Κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιο», στὸ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Βιβλικές, Ἑρμηνευτικὲς καὶ Θεολογικὲς Μελέτες* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, 2004) 339-349.

Ἦτοίμασεν οὖν ἁμαρτημάτων ἀπόθεσιν, Πνεύματος ἁγίου μέθεξιν, υἰοθεσίας δόξαν, βασιλείαν οὐρανῶν καὶ προφητείας Εὐαγγελίων»¹⁶.

β) Ἡ διάκριση μεταξύ τοῦ *μεγάλου δείπνου* στοῦ *Κατὰ Λουκᾶν* καὶ τῆς ἀντίστοιχης *γαμήλιας σύναξης* στοῦ *Κατὰ Ματθαῖον*¹⁷. Ἡ διάκριση μεταξύ τῶν δύο περιπτώσεων συνάξεων εἰσάγεται σὰ σχόλια τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν ἐντάσσει στοῦ καθόλου ἐννοιολογικὸ πλαίσιο τοῦ περιεχομένου τῶν δύο παραβολῶν, ἀλλὰ καὶ στὸν διαφοροτικὸ τρόπο συγκροτήσεως τῶν συνάξεων αὐτῶν. Στὴν ἐπισήμανσή του ἡ διάκριση εἶναι ἐμφανῆς καθὼς στὴν περὶπτωση τῆς συνάξεως στοῦ *Κατὰ Λουκᾶν* καὶ ἡ ἴδια ἡ παραβολὴ χαρακτηρίζεται ὡς: «ἀλλοτρία αὕτη ἢ παραβολὴ πρὸς τὴν παρὰ Ματθαίω»¹⁸. Ἀναλύοντας περαιτέρω τὶς διαφορὰς μεταξύ τῶν δύο περιπτώσεων, ὁ ἴδιος σημειώνει καὶ τὸν διαφοροτικὸ τόπο ἐκφώνησής τῶν σχετικῶν παραβολῶν σὰ δύο Συνοπτικὰ Εὐαγγέλια, ἀλλὰ καὶ τὶς διαφοροτικὰς αἰτίες συγκροτήσεως τῆς πρώτης σὲ σχέση μετὰ τὴν δευτέρη. Γιὰ τὸν Εὐσέβιο λοιπὸν εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὸ ὅτι ἡ παραβολὴ στοῦ *Κατὰ Ματθαῖον* ἐκφωνεῖται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ πρὸς τοὺς θρησκευτικὰ ἐπικεφαλῆς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ¹⁹, ἐνῶ ἡ ἀντίστοιχη στοῦ *Κατὰ Λουκᾶν* στοὺς συνδαιτυμόνες τῆς σύναξης στὴν κατοικία τοῦ ἐπιφανοῦς Φαρισαίου²⁰. Ὡς ἐκ τούτου: «τὸ δὲ κεφαλαιωδέτερον, ὅτι ἐκεῖνη μὲν ἐν τῷ ἱερῷ λέλεκτο πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβυτέρους τοῦ λαοῦ, αὕτη δ' ἐπὶ τῆς Γαλιλαίας ἐν τῇ οἰκίᾳ ἄρχοντος Φαρισαίου»²¹. Ἐπιπρόσθετα, ἡ πρώτη σύναξις ἔχει βασιλικὸ καὶ γαμήλιο χαρακτῆρα, καθὼς αὐτὸ δηλώνεται στοῦ περιεχόμενου τοῦ *Κατὰ Ματθαῖον*²², ἡ δευτέρη, στοῦ *Κατὰ Λουκᾶν*, ἀπλὰ ἐπίσημο χαρακτῆρα²³. Στὴν πρώτη σύναξις: «ἐκεῖ μὲν βασιλεύς, καὶ γάμοι υἱοῦ βασιλέως, καὶ κλήτορες πολλοί, καὶ οἱ κληθέντες οὐκ ἀπῆλθον, ἀλλὰ καὶ τοὺς δούλους ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν, καὶ στρατεύματα κινούμενα κατὰ τῶν ἀνηρηκότων τοὺς δούλους», ἐνῶ στὴν δευτέρη: «ὧδε δὲ ἄνθρωπος εἰσάγεται ψιλός, καὶ δεῖπνον ἀπλῶς, καὶ εἷς ἐπὶ τὴν

16. Βλ. ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., P.G. 129. 1013b. Βλ. ἐπίσης καὶ HULTGREEN A., *The Parables of Jesus. A Commentary* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2002) 336.

17. Βλ. *Ματθ.* 22:1-14.

18. Βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἀνωτ., P.G. 24. 572b.

19. Βλ. *Ματθ.* 21:45-46-22:1.

20. Βλ. *Λουκ.* 14:1-24.

21. Βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἀνωτ., P.G. 24. 572b.

22. Βλ. *Ματθ.* 14:2 ἐξ.

23. Βλ. *Λουκ.* 14:16.

κλῆσιν ἐκπέμπεται, καὶ οἱ κληθέντες παραιτοῦνται μόνον τὴν κλῆσιν, ἀσχολίαν σκηπτόμενοι»²⁴.

γ) Ὁ χαρακτήρας τῆς ὁμοτρόπεζης σύναξης τοῦ δείπνου. Συστατικὸ στοιχεῖο τῶν πατερικῶν ἐρμηνευτικῶν σχολίων εἶναι καὶ ἡ ἔμφασή τους στὸν μοναδικῆς σημασίας πνευματικὸν χαρακτήρα τῆς περιγραφόμενης ὁμοτρόπεζης σύναξης. Στὸ περιεχόμενο τῆς πλειονότητος τῶν σχολίων καταβάλλεται κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνάδειξη ὅλων τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα συμβάλλουν στὴν κατανόηση τοῦ δείπνου ὡς κατ' ἐξοχὴν πνευματικοῦ γεγονότος. Ἀναλυτικότερα, στὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια τῆς συλλογῆς *Catena in Lucam* εἰσάγεται ὁ πνευματικὸς χαρακτήρας τῆς σύναξης τοῦ μεγάλου δείπνου συνδεόμενος μάλιστα καὶ μὲ τὸν διδασκτικὸ σκοπὸ τῆς παραβολῆς στὴν ὁποία ἐντάσσεται. Ὅπως τονίζεται στὴν εἰσαγωγή τῶν σχολίων: «ὑποθέμενος περὶ τῆς σωτηρίου ταπεινοφροσύνης θεῖου παράγγελμα καλὸν καὶ πρὸς τοὺς καλοῦντας ἐπιφέρει τὸ δίδαγμα, καὶ μέγα εἰσάγει τῆς πρὸς ἀνθρώπους δεξιώσεως τὸν σκοπὸν καὶ τὸν καρπὸν ἀξιοσπούδαστον»²⁵. Στὴν ἴδια προοπτικὴ ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας θέτει καὶ αὐτὸς στὰ εἰσαγωγικὰ σχόλιά του τὶς προϋποθέσεις τῆς ὀρθῆς προσέγγισης τῶν νοημάτων τοῦ περιεχομένου τῆς παραβολῆς, ὑπογραμμίζοντας χαρακτηριστικὰ ὅτι: «Εἶκός δὴ πού τὸν ἀνθρώπου οὐπω μὲν εἶναι πνευματικόν, ψυχικὸν δὲ μᾶλλον, καὶ ἀνεπιτηδείως ἔχοντα πρὸς σύνεσιν ἀκριβῆ τῶν λαλουμένων παρὰ Χριστοῦ»²⁶.

24. Βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 24. 572b. Γιὰ τὴν ἀνάληψη τῶν διαφορῶν τοῦ περιεχομένου τῶν δύο παραβολῶν βλ. σχετικὰ ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ I., ἔνθ' ἄνωτ. 111-120. JEREMIAS J., *The Parables of Jesus* (Upper Saddle River, NJ.: Prentice Hall, 1972) 63-69. MARSHALL H., *The Gospel of Luke. A Commentary on the Greek Text* (Exeter: Paternoster Press, 1978) 587-590. FITZMYER J., *The Gospel According to Luke* (New York: Doubleday, 1985) 1049-1054. PLUMMER A., *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to St. Luke* (Edinburgh: T&T Clark, 1989) 360. JOHNSON L. T., *The Gospel of Luke* (Collegeville, MN.: Liturgical Press, 1991) 231. NOLLAND J., *Luke 9:21-18:34* (Dallas, TX.: Word Books Publisher, 1993) 754-758. BOCK D., ἔνθ' ἄνωτ. 1269. HULTGREEN A., ἔνθ' ἄνωτ. 333-336. LONGENECKER B., «A Humorous Jesus? Orality, Structure and Characterization in Luke 14:15-24, and Beyond», *Biblical Interpretation* 16 (2008) 189-191. STORY J. LYLE, ἔνθ' ἄνωτ. 71-73. Α. Ἀντωνόπουλου, «Οἱ Πηγὲς συλλογῆς ὑλικοῦ τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης» στὸ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ Α. καὶ ΔΕΣΠΟΤΗΣ Σ., *Πίστη καὶ Βίωμα τῆς Ὁρθοδοξίας*, Τόμ. Γ' *Διαχρονικὲς Συνιστώσες τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας στὴν Ὁρθοδοξία* (Πάτρα: Ἔκδοση Ἑλληνικοῦ Ἀνοικτοῦ Πανεπιστημίου, 2008) 49-52. BOVON F., ἔνθ' ἄνωτ. 367-368.

25. Βλ. Κεφ. ΝΔ, «Περὶ τῶν καλουμένων ἐν τῷ δείπνῳ», στὸ CRAMER J. A., *Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum*, 113.

26. Βλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 72. 788c.

Στήν κατανόηση τοῦ πνευματικοῦ χαρακτηῖρα τοῦ δείπνου ἐπιμένει καί ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας διευρύνοντας συγχρόνως καί αὐτά τὰ ἐννοιολογικά ὄρια τῆς ἐπισημοῦ, ἀλλά καί εὐρείας ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν προσκαλούμενων συνδαιτυμόνων, συνάξεως αὐτῆς. Στήν σχετικὴ προτροπὴ του πρὸς τὸν ἀναγνώστη τῆς παραβολῆς ὑπογραμμίζει τὴν σύνδεση τοῦ δείπνου τῆς παραβολῆς μὲ τὶς θεολογικὲς ἐννοιες τοῦ *λογικοῦ συμποσίου* καί τοῦ *ἐσχατολογικοῦ δείπνου* τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἴδιος σημειώνει σχετικὰ: «Μέγα δὲ αὐτοῦ δείπνον νοήσεις, τέως μὲν ἀπιδὼν εἰς τὸ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης λογικὸν συμπόσιον τῶν ἱερῶν καί θείων τροφῶν τῶν πανταχοῦ γῆς διὰ τῶν θεοπνεύστων ἀναγνωσμάτων πᾶσι τοῖς ἔθνεσι παραδεδομένων· ἐντεῦθεν δὲ μετάβα τῇ διανοίᾳ ἐπὶ τὴν προσδοκωμένην τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· καί εἰς ἔννοιαν ἐλθὲ τοῦ τότε μεγάλου ὡς ἀληθῶς δείπνου, ἐν ᾧ συναναπαύσσονται ἀγγέλοις καί ταῖς κατ' οὐρανὸν θείαις δυνάμεσιν αἱ τῶν μακαρίων ψυχαί, ἐν ᾧ τραφήσονται τῶ τῶν ἀγγέλων ἄρωτ' πληρουμένου κυρίως τότε καί θεοπρεπῶς τοῦ φάσκοντος λόγου»²⁷. Ἡ παρομοίου χαρακτηῖρα κατανόηση τοῦ δείπνου διαφαίνεται καί στήν ἐννοιολογικὴ σύνδεσή του μὲ ὅλες τὶς ὁμοτρόπεξες συνάξεις στίς ὁποῖες παρευρίσκεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἀπὸ τὸν Θεοφύλακτο Βουλγαρίας. Μέσω τῆς διαλογικῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸν ἀναγνώστη τῆς παραβολῆς, ὁ ἴδιος ἀπευθύνεται πρὸς αὐτὸν καί τονίζει ἐμφαντικὰ: «Φίλε προσανάβηθι ἀνώτερον... Ὅρας τὰ δείπνα τοῦ Χριστοῦ ποία τινὰ εἰσιν, εἰς ὠφέλειαν ψυχῶν, οὐκ εἰς κόρον γαστροῦ καταστρέφοντα;... Τοῦ συνακειμένου εἰπόντος, ὅτι μακάριος ὃς φάγεται ἄριστον ἐν τῇ Βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος διδάσκει αὐτὸν πλατύτερον, πῶς δεῖ νοεῖν ἡμᾶς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐστιάσεις»²⁸.

Στὰ εἰσαγωγικὰ σχόλιά του ὁ Θεοφάνης Κεραμεὺς προσθέτει δύο οὐσιαστικὰ στοιχεῖα στὸν χαρακτηῖρα τῆς σύναξης. Ἀναλυτικότερα, ἡ σύναξη ἀρχικὰ χαρακτηρίζεται ὡς μυστικὸς δείπνος ἀναδεικνύοντας τὴν πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ συνδέσει ἐννοιολογικὰ τὸ δείπνο αὐτὸ καί μὲ τὸν Μυστικὸ Δείπνο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς πρὸς τὸν χρόνο πραγματοποίησής τους²⁹. Συγχρόνως, ὅμως ὁ Θεοφάνης ἐπιθυμώντας καί αὐτὸς νὰ προσδώσει ἔμφραση στὸ πνευμα-

27. Βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ἐνθ' ἀνωτ. P.G. 24. 572d.

28. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ἐνθ' ἀνωτ. P.G. 123. 929c-d, 933d.

29. Βλ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἐνθ' ἀνωτ. P.G. 132. 325: «ὡσπερ ὁ δείπνος ἐπὶ τέλει τῆς Σμέρας προτίθεται... Ἐν ἐσπέρα δὲ καί τὸν μυστικὸν δείπνον ἐτοιμάσας ὁ Κύριος, ἐδίδου εἰς βρωσὶν ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς. Καί τοῦτο Μωϋσῆς αἰνιτιτόμενος ἐν ἐσπέρα, καί ὑπὸ λύχνους ἐσθίειν τὸ Πάσχα προσέταξεν... Δείπνος οὖν εἰκότως ἢ ἐν Χριστῷ κλήσις ὀνόμασται».

τικὸ περιεχόμενον τῆς σύναξης, ἀναδεικνύει μὲ γλαφυρὸ τρόπο ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα διαφοροποιοῦν ἓνα κοσμικοῦ χαρακτήρα δεῖπνον ἀπὸ ἓνα πνευματικοῦ. Μὲ βάση λοιπὸν τὶς κατευθυντήριες προτάσεις του γιὰ τὸν τρόπο συμμετοχῆς σὲ αὐτό: «Μυστικὸν ἡμῖν δεῖπνον ἢ θεόλεκτος τοῦ Εὐαγγελίου φωνὴ προτίθησι σήμερον οὐ σωματικῆς τροφῆς αἴτιον, ἀλλὰ ψυχικῆς ἀπολαύσεως πρόξενον. Ἐαυτοὺς οὖν, ἀγαπητοί, πρὸς ἐστίασιν ἐτοιμάσωμεν κατέδοντες ἀρπαλέως τὰ νοήματα, ὡς ἐδέσματα ἵνα ἀπέλθωμεν ἕκαστος κορεσθέντες τῆς οὐρανόου τροφῆς, τῆς μὴ βαρυνούσης κόρῳ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐλαφρυνούσης τοῦ νοῦ τὸ πτερόν πρὸς τὴν ἄνω φορᾶν, καὶ ἀπὸ τῶν γηϊνῶν, καὶ χαμερπῶν ἀναγούσης πρὸς τὰ οὐράνια. Μὴ τοὺς τὸ δεῖπνον παραιτησαμένους ἄφρονι λογισμῷ μιμησώμεθα... ἀλλὰ ἄξιοι τοῦ ἐστιάτορος δαιτυμόνες γενώμεθα, καθαρὰν τὴν διαβίον ἐν τῇ ἀκροάσει τῶν παραβολικῶν λόγων φέροντες»³⁰.

2. Πρόσωπο τοῦ διοργανωτῆ τῆς σύναξης

Στὸ περιεχόμενον τῆς παραβολῆς, ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: *ἄνθρωπος τις*³¹ γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ διοργανωτῆ τῆς ὁμοτράπεζης σύναξης τοῦ μεγάλου δεῖπνου, μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀναφορὰ μὲ γενικὸ καὶ εὐρὺ περιεχόμενον. Ὅπως ἔχει τονισθῆ καὶ στὸ πρῶτο μέρος, στὴν σύγχρονη βιβλικὴ ἔρευνα ἡ συγκεκριμένη ἀναφορὰ ἔχει ἐρμηνευθῆ μὲ ποικίλους τρόπους. Κοινὴ συνισταμένη τῆς πλειονότητος τῶν ἐρευνητικῶν προσεγγίσεων εἶναι ὅτι ὁ διοργανωτῆς τοῦ δεῖπνου μπορεῖ νὰ ταυτισθῆ μὲ τὸ πρόσωπο ἑνὸς ἐπιφανοῦς μέλους τῆς κοινῆς. Ἐπίσης, θὰ ἦταν δυνατόν νὰ συνδεθῆ μὲ τὸ πρόσωπο ἑνὸς ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ τὴν οἰκονομικὴν δυνατότητα νὰ διοργανώσῃ μίαν ὁμοτράπεζη σύναξη αὐτοῦ τοῦ μεγέθους, ὡς *δεῖπνον μέγα*³² ἀλλὰ καὶ νὰ διαθέτῃ τὸν ἀρμόζοντα γιὰ τὴν περίστασις χώρον γιὰ νὰ τὴν φιλοξενήσῃ, δηλαδὴ μίαν ἐξαιρετικὰ εὐρύχωρη κατοικία³³.

30. Βλ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 132. 321.

31. Βλ. *Λουκ.* 14:16.

32. Βλ. *Λουκ.* 15:15. Πρὸβλ. καὶ ESLER PH., *Feasting and Social Rhetoric in Luke 14* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995) 73-74. CULPEPPER A., «The Gospel of Luke», στὸ *The New Interpreter's Bible*, L. Keck, ἐπιμ. ἔκδ. (Nashville, TN.: Abingdon Press, 1995) 289.

33. Γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ μορφή τοῦ χώρου διοργάνωσης τῆς ὁμοτράπεζης σύναξης βλ. WILL E., «Banquets et salles de banquet dans les cultes de la Grèce et l'Empire romain», στὸ *Mélanges d'histoire ancienne et d'archéologie offerts à Paul Collart*, P. Ducrey, ἔκδ. (Lausanne:

Ἐὰν στὴν σύγχρονη ἔρευνα οἱ προσπάθειες τῆς κατανόησης τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ διοργανωτῆ τῆς σύναξης καταλήγουν σὲ ποικίλα συμπεράσματα, στὴν πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ παράδοση, ἡ ἀναφορὰ στὸ πρόσωπο αὐτὸ ἔχει συγκεκριμένο θεολογικὸ περιεχόμενο. Εἰδικότερα, ἤδη ἀπὸ τὰ πρῶτα στάδια ἀνάπτυξης τῆς πατερικῆς ἐρμηνείας τῆς παραβολῆς, καὶ ὡς ἀπόρροια τῆς κατανόησης τῆς σύναξης ὡς πνευματικοῦ γεγονότος, τὸ πρόσωπο τοῦ διοργανωτῆ θὰ ταυτισεῖ, μὲ ἰδιαίτερη μάλιστα ἔμφαση, μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς³⁴. Ἡ θεολογικὴ ταύτιση αὐτὴ θὰ ἀναπτυχθεῖ μὲ ποικίλους τρόπους, ἀναδεικνύοντας συγχρόνως καὶ τὴν δημιουργικὴ ἰκανότητα τῶν Πατέρων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὡς ἐρμηνευτῶν, στὴν χρῆση ὄρων, παραστατικῶν περιγραφικῶν εἰκόνων καὶ κυρίως θεολογικῶν ἐννοιῶν στὴν ἐρμηνευτικὴ ἀνάλυση τοῦ ὄρου *ἄνθρωπος τις* τῆς παραβολῆς. Ἀποτελεῖ μάλι-

Bibliothèque Historique Vaudoise, 1976) 353 ἔξ. BERGQUIST B., «Symptotic Space: A Functional Aspect of Greek Dining-Rooms», στὸ *Sympotica: A Symposium on the Symposion*, O. Murray, ἔκδ. (Oxford: Clarendon Press, 1990) 37 ἔξ. COOPER F., «Dining in Round Buildings», στὸ *Sympotica: A Symposium on the Symposion*, O. Murray, ἔκδ. (Oxford: Clarendon Press, 1990) 66 ἔξ. DUNBABIN K., «Triclinium and Stibadium», στὸ *Dining in a Classical Context*, W. Slater, ἔκδ. (Ann Arbor, MI.: University of Michigan Press, 1991) 121 ἔξ. DUNBABIN K., «Place Settings», στὸ THE ΙΔΙΑΣ, *The Roman Banquet. Images of Conviviality* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003) 36 ἔξ. KLINGHARDT M., «A Typology of the Communal Meal», στὸ *Meals in the Early Christian World. Social Formation, Experimentation, and Conflict at the Table*, D. Smith καὶ H. Taussig, ἔκδ. (New York: Palgrave καὶ Macmillan, 2012) 14. SMITH D., «The Greco-Roman Banquet as a Social Institution», στὸ *Meals in the Early Christian World. Social Formation, Experimentation, and Conflict at the Table*, D. Smith καὶ H. Taussig, ἔκδ. (New York: Palgrave καὶ Macmillan, 2012) 25 ἔξ. OSIEK C., «What Kinds of Meals Did Julia Felix Have? A Case Study of the Archeology of the Banquet», στὸ *Meals in the Early Christian World. Social Formation, Experimentation, and Conflict at the Table*, D. Smith καὶ H. Taussig, ἔκδ. (New York: Palgrave καὶ Macmillan, 2012) 38 ἔξ.

34. Μὲ τὴν θέση αὐτὴ τῆς πατερικῆς ἐρμηνείας θὰ συμφωνήσουν καὶ πρόσφατες σύγχρονες ἐρμηνευτικὲς προσεγγίσεις. Συνδέοντας τὸ πρόσωπο τοῦ *ἀνθρώπου τινός* τῆς παραβολῆς μὲ τὸν Θεό, ὁ F. Bovon ἐμφαντικὰ θὰ ὑπογραμμίσαι ὅτι ὁ *ἄνθρωπος τις*: «this omnipresent, omnipotent, person subordinates the parable from start to finish. He wants his meal (the word occurs three times), he prepares his meal, he is to have his feast. He expects many people and he will have a full house. He is single-minded: in both breath and intensity of scope, his positive willpower prevails over his aggressive disappointment. His availability outdoes his authority as a 'master', *κύριος*. God... is represented by a 'person'». Βλ. BOVON F., ἔνθ' ἄνωτ. 379. Βλ. σχετικὰ καὶ J. Green, *The Gospel of Luke* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1997) 556. J. LYLE STORY, «All is Now Ready. An Exegesis of the Great Banquet (Luke 14:15-24) and the Marriage Feast (Matthew 22:1-14)», 77.

στα ενδιαφέρον στοιχείο νὰ τονισθεῖ καί ἡ ἐξαιρετική ποικιλία μὲ τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς οἱ ὅροι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας, οἱ ὁποῖοι συνδέονται μὲ τὴν σύναξη τοῦ δείπνου-συμποσίου, ἀλλὰ καί οἱ ὅροι ἀναφορᾶς στὸ πρόσωπο τοῦ οἰκοδεσπότη.

Ἀναλυτικότερα, στὰ ἐρμηνευτικά σχόλια τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας παρατηρεῖται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου τινὸς τῆς παραβολῆς στὴν θεολογικὴ ἔννοια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὡς τοῦ διοργανωτῆ τοῦ δείπνου. Στὴν κατανόηση τοῦ Κυρίλλου ἡ διατύπωση ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ τῆς γενικοῦ περιεχομένου ἐκφράσεως: *ἄνθρωπός τις δικαιολογεῖται* στὸ πλαίσιο μιᾶς ἐκ τῶν θεμελιωδῶν λειτουργιῶν τοῦ παραβολικοῦ λόγου. Ἡ λειτουργία αὕτη ἐστιάζεται στὴν δυνατότητα τοῦ ὁμιλητῆ νὰ δημιουργεῖ, κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ περιεχομένου τῆς παραβολῆς, εἰκόνες μὲ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα. Μὲ βάση τὶς ἀνωτέρω προϋποθέσεις, στὴν θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ Κυρίλλου γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ οἰκοδεσπότη: «Οὐκοῦν ὁ μὲν ἄνθρωπος νοηθεῖ ἂν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· αἱ γὰρ εἰκόνες πλάττονται πρὸς τὸ ἀληθές³⁵, οὐκ

35. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ συμφωνήσουμε μὲ τὶς παρατηρήσεις τοῦ Γ. Πατρῶνου καθὼς καὶ τοῦ Ἰ. Καραβιδόπουλου ἀναφορικά μὲ τὴν χρῆση τῶν εἰκόνων ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ στὸ περιεχόμενο τῶν παραβολῶν Του. Συγκεκριμένα κατὰ τὸν Γ. Πατρῶνο: «Ἀσφαλῶς γιὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ὅταν καταγράφει τὶς παραβολὲς δὲν πρόκειται γιὰ ἀπλὴ παιδαγωγικὴ μέθοδο ποὺ ἐπιλέγει ὁ Ἰησοῦς γιὰ νὰ ἐκθέσει τὴν διδασκαλία του. Ἐπειδὴ ὁμως ἀπευθυνόταν σ' ἕναν κόσμο ἀπλοϊκό, χωρὶς κάποια μόρφωση καὶ παιδεία, κόσμο συνήθως κτηνοτροφικὸ καὶ γεωργικὸ, ἡ παραβολικὴ γλῶσσα μὲ εἰκόνες παρμένες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ ἔγινε τὸ πιὸ κατάλληλο μέσο γιὰ τὴν οὐσιαστικότερη κατανόηση καὶ ἐπικοινωνία... Ὁ κόσμος τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ ἦταν ἕνας κόσμος ποὺ ἐκφραζόνταν περισσότερο μὲ σύμβολα, μὲ παραστάσεις, μὲ εἰκόνες καὶ μύθους. Τὰ μηνύματα ἦταν πιὸ εὐκόλο τότε νὰ φτάσουν βαθιὰ στὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων, νὰ τοὺς συγκινήσουν καὶ νὰ διεγείρουν τὴν φαντασία τους μὲ εἰκόνες ζωντανῆς παρμένες ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴ ζωὴ». Βλ. ΠΑΤΡΩΝΟΥ Γ., *Ἡ ἱστορικὴ πορεία τοῦ Ἰησοῦ. Ἀπὸ τὴ φάτνη ὡς τὸν κενὸ τάφο*, 378-379. Ἐπίσης καὶ σύμφωνα μὲ τὴν θέση τοῦ Ἰ. Καραβιδόπουλου: «Ὁ Ἰησοῦς ἐθεώρει τὰς παραβολὰς, αἱ ὁποῖαι συνίστανται ἐκ παραστάσεων τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὡς τὸν πλέον κατάλληλον καὶ ἐναργεῖ τρόπον διὰ νὰ καταστήσῃ κατανοητὸν τὸ κήρυγμά του εἰς τὸν πολὺ ὄχλον. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ εἰκόνες παρμένον πάντοτε ἰσχυρότερον κεχαραγμένα εἰς τὴν μνήμη καὶ κατανοοῦνται εὐκολώτερον ἢ αἱ ἀφηρημένα ἔννοιαι». Βλ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι., ἐνθ' ἄνωτ. 22: Ἀναφερόμενος ἐπίσης στὴν θέση τῶν εἰκόνων ὡς δομικοῦ στοιχείου τῶν παραβολῶν, ὁ Κ. Γιοκαρίνης, ὑπογραμμίζει καὶ τὴν παιδαγωγικὴ ἀξία τους στὴ διδασκατικὴ πρακτικὴ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ ἴδιος σημειώνει: «Μερικοὶ προφῆτες ὅπως ὁ Ἀμὼς καὶ ὁ Ἰερεμίας, ἐπιχειροῦν νὰ προσφέρουν μηνύματα μὲ τὴν χρῆση μιᾶς εἰκόνας ἢ ὁμοίωσης (mashal) μὲ ἕνα στοιχεῖο σύγκρισης τῆς συγκεκριμένης κατάστασης ποὺ περιγράφουν ἢ ἀναφέρουν. Ὁ Ἰησοῦς συχνὰ χρησιμοποιεῖ ἐκτεταμένες παραβολὰς τῶν ὁποίων κεντρικὸ στοιχεῖο δὲν εἶναι μόνον μιὰ εἰκόνα ἀλλὰ μιὰ ἱστορία... Οἱ παραβολὲς τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ἀποτελοῦν ἐξαιρετὰ παραδείγματα μιᾶς σύγχρονης

αὐταὶ πάντως εἰσὶν ἢ ἀλήθεια. Οὗτος δὴ οὖν ὁ τῶν ὄλων δημιουργός, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης μέγα πεποίηκε δεῖπνον, τουτέστιν, οἰκουμενικὴν εἰργάσατο πανήγυριν· δῆλον δὲ ὅτι τὴν ἐπὶ Χριστῷ. . . ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ Υἱός, ὅτι καὶ τὸν δι' ἡμᾶς ὑπέστη θάνατον, καὶ δέδωκεν ἡμῖν τὴν ἑαυτοῦ σάρκα φαγεῖν»³⁶.

Ἡ σύνδεση τοῦ δεῖπνου τῆς παραβολῆς μὲ τὸ ἐσχατολογικὸ δεῖπνο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἔχει ἐπίσης ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ταυτόχρονη σύνδεση τοῦ διοργανωτῆ τῆς σῦναξης μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως μάλιστα ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς δηλώνει μὲ σαφέστατο τρόπο, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς στὴν παραβολὴ αὐτή: «Καὶ ἄνθρωπον μὲν προσηγόρευσε σὲ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ὡς φιλόανθρωπον· δεῖπνον δὲ μέγαν, τὴν ἀνέκφραστον ἀπόλαυσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἀδιαφόρως δὲ νῦν δεῖπνον ταύτης εἶπεν. . . Ὁ τῶν ὄλων Δημιουργός καὶ Πατὴρ Θεὸς δεῖπνον μέγα ἐποίησε»³⁷.

Ἡ ἐπίσης ἄμεση καὶ μὲ παραστατικὸ τρόπο σύνδεση τοῦ δεῖπνου μὲ τὸ καθόλου ἔργο τῆς Θείας Οἰκονομίας καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ὀδηγεῖ στὴ συνέχεια καὶ σὲ μία παρόμοια μὲ τὶς προηγούμενες ἐρμηνευτικὲς προσεγγίσεις. Ἡ θεολογικὴ λοιπὸν ταύτιση τοῦ ἀνθρώπου τινός μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα δὲν συνιστᾶ βεβαίως μία αὐθαίρετη ἐρμηνεία ἀλλὰ θεμελιώνεται στοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς κατὰ τὸν Θεοφύλακτο: «Ὁ Κύριος διδάσκει αὐτὸν πλάττερον δεῖ νοεῖν ἡμᾶς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐσιτιάσεις. Καὶ δὴ φησὶ παραβολὴν τοιάνδε, ἄνθρωπον μὲν ὀνομάζων τὸν φιλόανθρωπον αὐτοῦ Πατέρα. Ὁ γὰρ Θεὸς ὅταν μὲν τὴν τιμωρητικὴ αὐτοῦ δύναμιν αἰνίττηται, παρὰ τῆ Γραφῆ πάνθηρ, καὶ πάροδαλις, καὶ ἄρκτος ὀνομάζεται· ὅταν δὲ φιλοανθρωπῶς τινὰ αἰνίττεσθαι μέλη, ἄνθρωπος εἰσάγεται, ὥσπερ οὖν καὶ νῦν· ἐπειδὴ περὶ τῆς φιλοανθρωπωπάτης οἰκονομίας διαλαμβάνει ἢ παραβολή, ἣν ἐνήργησεν ἐν ἡμῖν, κοινωνοὺς ἡμᾶς ποιήσας τῆς σαρκὸς τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ἄνθρωπον αὐτὸν ὀνόμασε»³⁸.

παιδαγωγικῆς ἀντίληψης ὅτι ἡ ἔμμεση ἐκπαίδευση εἶναι τὸ καλύτερο εἶδος. Ὁ εἰκονισμὸς τῶν προσφερομένων ἀληθειῶν συνιστᾶ βασικὸ στοιχεῖο στὴ διδακτικὴ πράξι τοῦ Ἰησοῦ». Βλ. ΓΙΟΚΑΡΙΝΗ Κ., *Ἡ Διδακτικὴ καὶ παιδαγωγικὴ τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σύγχρονης ψυχοπαιδαγωγικῆς* (Ἀθήνα: Κέντρο Βιβλικῶν Μελετῶν Ἄρτος Ζωῆς, 1998) 212-213. Βλ. ἐπίσης THEISSEN G. καὶ MERZ A., *The Historical Jesus. A Comprehensive Guide* (Minneapolis, MN.: Fortress Press, 1996) 329-330. GOWLER D., *What Are They Saying About the Parables* (New York: Paulist Press, 2000) 16 ἔξ.

36. Βλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 72. 788-789.

37. Βλ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 129. 1013b.

38. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 123. 933d-936a.

3. Πρόσωπο τοῦ δούλου

Στὴν συγκρότηση τοῦ δείπνου-συμποσίου, ἡ παρουσία τῶν δούλων-ὑπηρετῶν καθίστατο ἀπολύτως ἀναγκαία γιὰ τὴν ὀργάνωση, τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν ἐπιτυχή ὀλοκλήρωση τῆς ὁμοτράπεζης σύναξης. Ὅπως ἔχει ἀναφερθεῖ καὶ στὸ πρῶτο μέρος, ἡ διὰ τῶν ὑπηρετῶν ἀποστολὴ τῶν προσκλήσεων πρὸς τοὺς συνδαιτυμόνες, συνιστοῦσε κομβικὸ σημεῖο στὶς πρακτικὲς τῆς σύναξης³⁹. Τὴν πρακτικὴ αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἰησοῦ στὴν εἰσαγωγὴ τῆς παραβολῆς: «καὶ ἀπέστειλεν τὸν δούλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις: Ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἔτοιμά ἐστιν πάντα»⁴⁰.

Ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ διοργανωτῆ τῆς σύναξης, στὴν πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ παράδοση παρατηρεῖται μία ἀντίστοιχη μετάβαση ἀπὸ τὸ ἀνώνυμο πρόσωπο τοῦ δούλου στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁴¹. Ἡ ἀποστολὴ λοιπὸν τοῦ ὑπηρετῆ ἀποκτᾶ ἕνα νέο περιεχόμενο, καθὼς καὶ αὐτὴ ἐρμηνεύεται μέσα στὸ θεολογικὸ πλαίσιο τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν λοιπὸν ἀρχικὰ στὸ κείμενο τῆς παραβολῆς ἡ ὑπηρεσία τοῦ δούλου συνδέεται ἀποκλειστικὰ μὲ ἕνα γεγονός, τὸ ὁποῖο ἔχει σαφῶς περιορισμένα κοινωνικὰ ὄρια, ἡ ἀντίστοιχη ἀποστολὴ τοῦ Ἰησοῦ διευρύνει οὐσιαστικὰ τὰ ὄρια αὐτά, μεταμορφώνοντας συγχρόνως καὶ αὐτὸν τὸν χαρακτήρα τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς παράδοσης τῆς προσκλήσεως στοὺς συνδαιτυμόνες. Ὡς ἐκ τούτου στὴν πρώτη περίπτωση ἡ ἀποστολὴ τῆς πρόσκλησης εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πιστῆς ἐφαρμογῆς τῆς διαταγῆς τοῦ διοργανωτῆ τοῦ δείπνου καὶ κυρίου τοῦ δούλου, καὶ ὁπωσδήποτε τῆς, χωρὶς ἐπιλογές, ἐκτέλεσης τοῦ θελήματός του ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ὑπηρετῆ. Στὴν δευτέρῃ περίπτωση, ἡ ἀνάληψη τῆς εὐθύνης τῆς παράδοσης τῆς προσκλήσεως στὸ πνευματικὸ δεῖπνο εἶναι βαθύτατα συνυφασμένη μὲ τὴν πραγματικότητα τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας τοῦ παραδίδοντος τὴν πνευματικὴν πρόσκληση Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπεριόριστης ἀγάπης τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ προσκαλούμενους συνδαιτυμόνες⁴².

Στὶς ἀνωτέρω ἐρμηνευτικὲς διαστάσεις ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ὑπογραμμίζοντας τὴν μετάβαση ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνώνυμου δούλου στὸν Ἰησοῦ

39. Βλ. ANTONOPOULOS A., ἐνθ' ἄνωτ. 271-274.

40. Βλ. Λουκ. 14:17.

41. Βλ. καὶ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ., ἐνθ' ἄνωτ. 117-178.

42. Πρβλ. καὶ HULTGREEN A., ἐνθ' ἄνωτ. 339-340.

Χριστό, ὁ Κύριλλος ἀναφέρεται ἐκτενῶς στὸ γεγονὸς τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἴδιος σημειώνει μὲ σαφήνεια γιὰ τὴν ἀνάληψη τῆς ἀποστολῆς τῆς προσκλήσεως ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν χρονικὴ στιγμὴ τῆς παράδοσής της στοὺς συνδαιτυμόνες: «Δεῖπνον οὖν εἰκότως ἢ ἐν Χριστῷ κλήσις ὠνόμασαι· εἶτα, τίς ἐστὶν ὁ ἀπεσταλμένος, ὃν δὴ καὶ δοῦλον εἶναι φησίν; Αὐτός που τάχα Χριστός· Θεὸς γὰρ ὢν φύσει, καὶ Υἱὸς ἀληθινὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών. Ἔστι τοίνυν Κύριος μὲν τῶν ὄλων, ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ· τὴν γε μὴν τοῦ δούλου κλήσιν ἐφάρμοσεῖ τις ἂν εἰκότως τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ μέτροις»⁴³. Παρόμοια σύνδεση μεταξὺ τοῦ δούλου καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πραγματοποιεῖ στὴν ἐρμηνευτικὴ προσέγγισή του καὶ ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνός. Συνδέοντας μάλιστα τὴν ἀποστολὴ τῆς προσκλήσεως σὲ συγκεκριμένα πρόσωπα παραληπτῶν, παρατηρεῖ: «Δοῦλον τοῦ Πατρὸς ἑαυτὸν λέγει, ὡς μορφὴν δούλου λαβόντα, ὃς ἀπεστάλη κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καλῶν αὐτοὺς εἰς τὴν ρηθεῖσαν ἀπόλαυσιν, διὰ τοῦ Εὐαγγελίου»⁴⁴.

Στὴν ἀνάλυση τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἀναλαμβάνει τὴν ἀποστολὴ τῆς πνευματικῆς πρόσκλησης τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Ἄνθρωπος πραγματοποιεῖ τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ μὲ τὸν πλέον μοναδικὸ τρόπο. Ἡ πραγματικότητα αὐτὴ ὑποδηλώνεται καὶ στὸ περιεχόμενο τῆς παραβολῆς, καθὼς κατὰ τὸν Θεοφύλακτο: «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ δοῦλος; Ὁ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου ἀναλαβὼν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀποσταλῆναι λεγόμενος. Πρόσχες δὲ πῶς οὐκ εἶπε, δοῦλον, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἄρθρου, τὸν δοῦλον, τὸν κυρίως, δησίν, αὐτῷ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εὐαρεστήσαντα καὶ εὖ δουλεύσαντα. Οὐ μόνον γὰρ καθὸ Υἱὸς καὶ Θεὸς εὐαρεστος τῷ Πατρί, ἀλλὰ καὶ καθὸ ἄνθρωπος, αὐτὸς μόνος ἀναμαρτήτως πάσας ταῖς τοῦ Πατρὸς βουλαῖς καὶ ἐντολαῖς ὑπηρετήσας, καὶ πληρώσας πᾶσαν δικαιοσύνην, δουλεύσαι λέγεται τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, διὸ καὶ κυρίως δοῦλος τοῦ Θεοῦ αὐτὸς ἂν λέγοιτο μόνος»⁴⁵.

Μὲ βάση ἐπίσης τὴν σύνδεση τῆς ἐννοίας τοῦ δούλου μὲ τὸ γεγονὸς τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεοφάνης Κεραμεὺς παρέχει στὸν

43. Βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἐνθ' ἄνωτ. P.G. 72. 789a-b. Βλ. καὶ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, ἐνθ' ἄνωτ. P.G. 17. 364d: «Ἀναγκαίως ὁ Θεὸς ἀνθρώπῳ ὁμοιοῦται, ἵν' ὡς ἄνθρωπος λαλήσῃ, μὴ χωροῦσιν οἰκονομηθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πάντα, μένοντος τοῦ Θεοῦ».

44. Βλ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ. P.G. 129. 1013b.

45. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ἐνθ' ἄνωτ. P.G. 123. 936 a-b.

ἀναγνώστη τῶν σχολίων του καὶ τὸν τρόπο τῆς ὀρθῆς κατανοήσεως τῆς θεολογικῆς σύνδεσης αὐτῆς. Στὴν προσπάθειά του μάλιστα νὰ ἀποτρέψει τυχὸν παρερμηνεία στὴ σύνδεση τῶν δύο ἐννοιῶν θὰ ἐπισημάνει μὲ ἔμφαση στοὺς ἀναγνώστες τῶν σχολίων του: «Αὐτὸν ἐκεῖνον ἀπέστειλε τὸν Πρωτότοκον καὶ Μονογενῆ· ἀλλὰ δοῦλον ἀκούων μηδὲν τι πάθης μικρόψυχον γραῶδη σκηπτόμενος δείματα, ἐκδεδιῶς μὴ ἄρα τί πάθη ἢ θεία φύσις ἐκ τοῦ δοῦλον κληθῆναι τὸν καθ' ἡμᾶς ἑαυτὸν σχηματίσαντα, καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ τὴν αἰσχύνην τὴν ἡμετέραν περιβαλλόμενον. Δεδούλευκε γὰρ ἀληθῶς ἵνα ἐλευθερώσῃ τοὺς ἑαυτοῦς τῷ τυράννῳ καταδουλώσαντας»⁴⁶.

4. Πρόσκληση καὶ Συνδαιτυμόνες

Σύμφωνα μὲ τις πληροφορίες τῶν κειμένων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς γραμματείας, ἡ πρόσκληση γιὰ τὴν συμμετοχὴ στὴν ὁμοτρόπεζη σὺναξη τοῦ δείπνου ἐθεωρεῖτο ἀναπόσπαστο τμήμα τῆς σὺναξης καὶ εἶχε ἰδιαίτερα τιμητικὸ χαρακτῆρα⁴⁷. Γιὰ τὴν ἀποστολὴ καὶ παράδοσή της στοὺς συνδαιτυμόνες ἐλαμβάνετο ἰδιαίτερη μέριμνα⁴⁸. Ὡς ἐκ τούτου ἀπαντᾶ καὶ ὡς ἀναφορὰ στὸ πε-

46. Βλ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 132. 325c. Μὲ τὴν θεολογικὴν σύνδεση αὐτῆ τῆς πατερικῆς ἐρμηνείας θὰ συμφωνήσουν καὶ πρόσφατες σύγχρονες ἐρμηνευτικὲς προσεγγίσεις. Πρβλ. σχετικὰ BOVON F., ἔνθ' ἄνωτ. 379: «The Word of God, Son of God, is referred to as a 'servant'». PLUMMER A., ἔνθ' ἄνωτ. 360. BOCK D., ἔνθ' ἄνωτ. 1273. HULTGREEN A., ἔνθ' ἄνωτ. 337.

47. Βλ. σχετικὰ C. H. KIM, «The Papyrus Invitation», *Journal of Biblical Literature* 94 (1975) 391 ἔξ.

48. Κατὰ τὴν ὀρθὴ παρατήρηση τοῦ F. Bovon ὁ τιμητικὸς χαρακτῆρας τῆς πρόσκλησης ἔχει ἰδιαίτερη κοινωνιολογικὴ καὶ θεολογικὴ σημασία. Κατ' αὐτὸν ἡ πρόσκληση, «proper was perhaps made in written, while the 'reminder' would have been oral. Such a convention, practiced only by an elite in Israel, demonstrates the social standing of this man (δηλ. τοῦ διοργανωτῆ τῆς σὺναξης). The practice was common in East, and the Pliny the Elder tells us about these *vocatores*, these servants of the princes, who were in charge of inviting people or reminding them of their invitations. Cyril of Alexandria gives us their name in Greek: *δειπνοκλήτωρ*. These marks of respect fine a feeling for the honor associated with receiving such a highly esteemed invitation. They also are a reminder of the God of the Scriptures and of prophetic proclamation, who is ever calling his people and inviting them anew». Βλ. F. BOVON, ἔνθ' ἄνωτ. 369. Βλ. καὶ PLUMMER A., ἔνθ' ἄνωτ. 360. W. HENDRIKSEN, *Luke* (Grand Rapids, MI.: Baker Book House, 1978) 731. FITZMYER J., ἔνθ' ἄνωτ. 1055. NOLLAND J., ἔνθ' ἄνωτ. 755. Bock D., ἔνθ' ἄνωτ. 1272-1273.

ριεχόμενο της παραβολῆς⁴⁹ καὶ ὡς σημεῖο ἐρμηνευτικῆς προσέγγισης στὴν πατερικὴ παράδοση. Στις σχετικὲς ἀναλύσεις τους οἱ Πατέρες καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐπικεντρώνουν στὴν προσοχή τους σὲ δύο κύριες πτυχὲς τῆς λειτουργίας τῆς προσκλήσεως.

Στὴν πρώτη πτυχή ἐντάσσεται καὶ ἐρμηνεύεται θεολογικὰ ὁ χρόνος ἀποστολῆς τῆς προσκλήσεως. Εἶναι γνωστὸ ὅτι στὸ εὐρύτερο κοινωνικὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς ἀκολουθεῖτο ἡ πρακτικὴ, ἡ ὁποία ὑπαγόρευε ἡ πρόσκληση γιὰ τὴν συμμετοχή σὲ ἐπίσημο δεῖπνο νὰ στέλνεται μὲ τοὺς ὑπηρέτες σὲ εὐθετο χρόνο, πρὶν τὴν ἔναρξη τῆς σύναξης, καὶ νὰ παραδίδεται προσωπικὰ στοὺς προσκαλούμενους συνδαιτυμόνες. Βασιζόμενοι στὸ στοιχεῖο αὐτὸ οἱ ἐρμηνευτὲς ὑπογραμμίζουν ὅτι αὐτὴ ἡ χρονικὴ ἀκρίβεια φανερόνεται καὶ στὸ περιεχόμενο τῆς παραβολῆς. Ὁ χρόνος λοιπὸν τῆς ἀποστολῆς τῆς προσκλήσεως γιὰ τὴν συμμετοχή στὸ πνευματικὸ δεῖπνο, κατὰ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, πρέπει νὰ προσεγγίζεται καὶ ὑπὸ τὸ πρῶτο τῆς ἐλεύθερης βουλήσεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἴδιος ἐπισημαίνει σχετικὰ: «Πότε δὲ ἀπεστάλη; Τῆ ὥρᾳ τοῦ δεῖπνου, φησί· οὐ γὰρ ἐν ἀρχαῖς τοῦ αἰῶνος τούτου καταπεφοίτηκεν ἐξ οὐρανῶν ὁ μονογενὴς τοῦ Πατρὸς Λόγος, καὶ γέγονεν ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, ἐν καιροῖς δὲ μᾶλλον καθ' οὓς αὐτὸς ἠθέλησεν ὁ δυνάστης»⁵⁰. Ὁ ἴδιος χρονικὸς προσδιορισμὸς μπορεῖ ἐπίσης νὰ συνδεθεῖ ἱστορικὰ μὲ τὴν περίοδο τῆς βασιλείας τοῦ Καίσαρα Αὐγούστου ἀλλὰ καὶ συγχρόνως θεολογικὰ μὲ τὸ γεγονός τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου. Μάλιστα κατὰ τὸν Θεοφύλακτο Βουλγαρίας ἡ ἱστορικὴ καὶ θεολογικὴ σύνδεση αὐτὴ καθιστᾷ δυνατὴ καὶ τὴν κατανόηση τῆς πνευματικῆς διάστασης τῆς ἀποστολῆς τῆς προσκλήσεως, καθὼς: «Τῆ ὥρᾳ δὲ τοῦ δεῖπνου ἀπεστάλη, τουτέστιν, ἐν τῷ ὀρισμένῳ καὶ ἐπιτηδεῖω καιρῷ. Οὐδὲ γὰρ ἄλλος καιρὸς ἦν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐπιτηδειότερος, ἢ ἐκεῖνος ὁ κατὰ τὴν Αὐγούστου Καίσαρος βασιλείαν, ὅτε κορυφωθεῖσαν τὴν κακίαν ἔδει καθαιρεθῆναι... Διὰ τοῦτο δὴ περιέμεινεν ὁ Κύριος τὸ μέτρον τῆς κακίας πληρῶσαι τὸν διάβολον, καὶ οὕτως σαρκωθεὶς πᾶν εἶδος κακίας διὰ πάσης τῆς ἀγίας αὐτοῦ πολιτείας ἐξιάσατο»⁵¹.

Ὡς δευτέρη πτυχή ἀναλύεται τὸ περιεχόμενο τῆς προσκλήσεως. Ὅπως ἔχει ἤδη σημειωθεῖ, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπικρατοῦσα πρακτικὴ τὸ περιεχόμενο τῆς προσκλήσεως ἦταν ἀπόλυτα συγκεκριμένο: α) ὡς πρὸς τὶς πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὸ δεῖπνο καὶ κυρίως ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τοῦ ἀποστολέα ἀλλὰ καὶ τοῦ

49. Βλ. Λουκ. 14: 16-17.

50. Βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἐνθ' ἀνωτ. P.G. 72. 789b.

51. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ἐνθ' ἀνωτ. P.G. 123. 936b-c.

παραλήπτη τῆς πρόσκλησης, β) ὡς πρὸς τὴν αἰτία διοργάνωσης τοῦ δείπνου, καθὼς ἐπίσης καὶ 3) ὡς πρὸς τὴν ὥρα ἔναρξής του⁵². Μὲ τὴν πιστὴ λοιπὸν ἐφαρμογὴ τῆς πρακτικῆς αὐτῆς ἐξασφαλιζέτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἐπίσημος χαρακτήρας τῆς ὁμοτράπεζης σύναξης καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ προσέλευση σὲ αὐτὴν συγκεκριμένων συνδαιτυμόνων. Μέσω τῆς ἴδιας πρακτικῆς, ἀναδεικνύοντο συγχρόνως καὶ τὰ νοητὰ ὄρια τὰ ὁποῖα καθιστοῦσαν τὴν σύναξη αὐστηρὰ περιορισμένη στὰ πρόσωπα ἐκεῖνα τῶν προσκαλούμενων συνδαιτυμόνων, τὰ ὁποῖα μετεῖχαν στὴν ἴδια κοινωνικὴ τάξη ἢ ομάδα, ἢ κατεῖχαν κοινωνικὴ, πολιτικὴ ἢ καὶ ἐπίσης θρησκευτικὴ θέση ἀντίστοιχη μὲ αὐτὴν τοῦ διοργανωτῆ τῆς σύναξης⁵³.

Στὴν πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση, ἡ πρακτικὴ αὐτὴ ἐπιχειρεῖται νὰ ὑπερβαθεῖ μέσω τῆς ἔνταξης τῆς προσκλήσεως στὴν νέα πραγματικότητα τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναλυθεῖ ἐρμηνευτικὰ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς θεολογικῆς κατανόησης τοῦ δείπνου ὡς πνευματικοῦ γεγονότος. Στὴν προοπτικὴ αὐτῇ, τὸ περιεχόμενο τῆς πνευματικῆς προσκλήσεως ἀπευθύνεται πλέον πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Σύμφωνα δὲ καὶ μὲ τὴν ἐρμηνευτικὴ θέση τοῦ Θεοφύλακτου: «Ἀπεστάλη δὲ εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις. Τίνες δε εἰσὶν οὗτοι οἱ κεκλημένοι; Τάχα μὲν καὶ πάντες ἄνθρωποι πάντας γὰρ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, τοῦτο μὲν διὰ τῆς τῶν ὀρωμένων εὐταξίας, τοῦτο δὲ διὰ τοῦ φυσικοῦ νόμου»⁵⁴. Μὲ τὴν ἴδια ἔμφαση καὶ ὁ Θεοφάνης Κεραμεύς, ἐπαναλαμβάνοντας τὴν θέσιν τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: «Δεῖπνος οὖν εἰκότως ἢ ἐν Χριστῷ κλήσις ὠνόμασται»⁵⁵, θὰ ἀναδείξει καὶ αὐτὸς τὸ γεγονὸς τῆς ἀληθινῆς ὑπέρβασης κάθε εἶδους καὶ χαρακτῆρα ὀρίων ἀποκλεισμοῦ, ἢ ὁποῖα πραγματοποιεῖται στὸ πνευματικὸ δείπνο. Ὁ ἴδιος σημειώνει ὅτι: «Οὕτως οὖν ἅπαντας εἰς τὸν νοητὸν τοῦτον δεῖπνον καλεῖ καί, βοᾷ κατασαλπίζων τὰς ἀκοάς “Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ἡμᾶς”. Ἔτοιμα δὲ εἶναι πάντα φησὶν· ἐξήπλωται δὲ πᾶσιν ἐτοιμῶς τὸ κήρυγμα ἐτοιμάζον τοῖς κεκλημένοις ἁμαρτιῶν ἀπόθεσιν, Πνεύματος ἁγίου μέθεξιν, υἰοθεσίας λαμπρότητα, οὐρανῶν βασιλείας ἀπόλαυσιν»⁵⁶.

52. Πρβλ. SCOTT B., *Hear Then the Parable: A Commentary On the Parables of Jesus* (Minneapolis, MN: Fortress Press, 1989) 169. Βλ. ἐπίσης ANTONOPOULOS A., ἔνθ' ἄνωτ. 272 ὑποσ. 14, 18.

53. Βλ. σχετικὰ

54. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 123. 936c.

55. Βλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 72. 789a.

56. Βλ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 132. 325c.

Στὸ περιεχόμενο τῆς παραβολῆς, ἡ ἐπιλογή τῶν συνδαιτυμόνων τοῦ δείπνου καταλαμβάνει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κειμένου καὶ ὀλοκληρώνει νοηματικὰ τὴν περιγραφή τῆς παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στὴν κατοικία τοῦ ἄρχοντα Φαρισαίου καὶ τὴν προσφερόμενη ἀπὸ αὐτὸν ὁμοτράπεζη σῦναξη. Ἡ λεπτομερὴς ἀναφορὰ στὶς ιδιότητες τῶν συνδαιτυμόνων, οἱ ὅποιοι προσκαλοῦνται νὰ συμμετάσχουν στὸ δείπνο, πιστεύουμε ὅτι πρέπει νὰ προσεγγίζεται μὲ βάση τὴν καθόλου ἐξέλιξη τῆς σῦναξης στὴν ὁποία συμμετέχει ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Ἀναλυτικότερα, σύμφωνα μὲ τὶς μαρτυρίες τοῦ *Κατὰ Λουκᾶν*, ὁ Ἰησοῦς ἀντιμετωπίζει πολὺ συχνὰ τὴν ἀντίδραση τῶν θρησκευτικὰ ἐπικεφαλῆς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἀναφορικὰ μὲ τὴν πραγματοποίηση τῶν θαυμασῶν ἀποκαταστάσεων τῆς ὑγείας τῶν ἀναξιοπαθούτων ἀνθρώπων, κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν συμμετοχὴ Του στὴν ἴδια ὁμοτράπεζη σῦναξη μὲ τοὺς καλούμενους *ἁμαρτωλοὺς ἀνθρώπους*⁵⁷. Πιθανῶς ὁ ἴδιος βρῖσκεται καὶ πάλι ἀντιμέτωπος μὲ τὴν σιωπηλὴ ἀντίδραση τῶν συνδαιτυμόνων τοῦ οἰκοδεσπότη Φαρισαίου στὴν ἀπόφασή του νὰ προβεῖ στὴν θεραπεία τοῦ πάσχοντος μὲ ὑδρωπικία ἀνθρώπου, καὶ πάλι τὸ Σάββατο⁵⁸. Στὴν ἐξέλιξη τῆς ἴδιας σῦναξης μαρτυρεῖται νὰ ἐπαναλαμβάνεται μία ἀρκετὰ διαδεδομένη πρακτικὴ, δηλαδὴ ἡ προσπάθεια κατάληψης τῶν πρώτων θέσεων στὰ καθίσματα καὶ εἰδικότερα στὰ ἀνάκλινδρα τοῦ χώρου ὅπου παρατίθεται τὸ δείπνο, ἐκ μέρους τῶν συνδαιτυμόνων⁵⁹. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς πρακτικῆς αὐτῆς, λόγῳ τῶν ἀρνητικῶν ἐπιπτώσε-

57. Βλ. *Λουκ.* 15:2. Βλ. ἐπίσης καὶ *Ματθ.* 9:11, 11:19. Πρβλ. καὶ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Χ., «Ὁ κοινωκὸς χαρακτήρας τοῦ Εὐαγγελίου», στὸ *ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Καινὴ Διαθήκη καὶ πολιτισμὸς* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, 2003) 237-238.

58. Βλ. *Λουκ.* 14:1-6. Πρβλ. καὶ D. MOESSNER, ἔνθ' ἄνωτ. 156. NOLLAND J., ἔνθ' ἄνωτ. 753. J. LYLE STORY, «All is Now Ready. An Exegesis of the Great Banquet (*Luke 14:15-24*) and the Marriage Feast (*Matthew 22:1-14*)», 68. J. L. STORE, «One Banquet With Many Courses (*Luke 14:1-24*)», 78.

59. Βλ. *Λουκ.* 14:7. Πρβλ. καὶ MOESSNER D., ἔνθ' ἄνωτ. 156. J. L. STORE, «One Banquet With Many Courses (*Luke 14:1-24*)», 78. Γιὰ τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυση τῶν θέσεων τῶν συνδαιτυμόνων κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὁμοτράπεζης σῦναξης, βλ. ROLLER M., *Dining Posture in Ancient Rome. Bodies, Values, and Status* (Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2006) 15 ἔξ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ ΑΘ., *Ἡ Ὁμοτράπεζη Σῦναξη ὡς Ἱστορικὸ καὶ Θεολογικὸ γεγονός στὴ Συνοπτικὴ Παράδοση*. Τόμος Α' *Ἰησοῦς καὶ Συνεσθίοντες* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Ἡρόδοτος-Μυρμιδόνες, 2010) 284-289. SMITH D., *From Symposium to Eucharist. The Banquet in Early Christian World*, 13-18. H. TAUSSIG, «The Hellenistic and Early Christian Social Practice of Festive Meals», στὸ *ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, In the Beginning Was the Meal. Social Experimentation and Early Christian Identity* (Minneapolis, MN.: Fortress Press, 2009) 21 ἔξ. SMITH D., «The Greco-Roman Banquet as a Social Institution», ἔνθ' ἄνωτ. 25-27. Βλ. ἐπίσης καὶ ΤΣΑΛΑΜΠΟΥΝΗ ΑΙΚ., ἔνθ' ἄνωτ. 234.

ών της στο καθόλου πλαίσιο τῆς σύναξης, ὑπῆρξε ἡ ἀφορμὴ διατύπωσης ἐλεγτικῶν σχολίων στὰ σχετικὰ κείμενα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς γραμματείας. Γιὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς, ἡ ἐπιδίωξη τῆς πρωτοκαθεδρίας συνιστοῦσε ἐκδήλωση ἀγενοῦς συμπεριφορᾶς καὶ κυρίως ἀσέβειας στὸ πρόσωπο τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ διοργανωτῆ τῆς σύναξης καὶ στὴν παρεχόμενη ἀπὸ αὐτὸν φιλοξενία⁶⁰. Ἡ πρόσκληση τῆς παραβολῆς συνδέεται καὶ μὲ τοὺς ἀμέσως προηγούμενους λόγους τοῦ Ἰησοῦ στὸ δέκατο τέταρτο κεφ. τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ Ἰησοῦς διατυπώνει τὶς προτροπές του γιὰ τὸν τρόπο διοργάνωσης τῆς ὁμοτράπεζης σύναξης ἀλλὰ τῆς διεύρυνσης τῶν ὀρίων τῆς πρόσκλησης ὥστε στὴν σύναξη νὰ μετέχει ὁ κατὰ τὸ δυνατόν εὐρύτερος ἀριθμὸς συνδαιτυμόνων καὶ κυρίως αὐτῶν οἱ ὅποιοι δὲν ἀνήκουν στὴν ἴδια κοινωνικὴ ὁμάδα ἢ καὶ δὲν ἀπολαμβάνουν τὰ προνόμια τῆς ἴδιας ἐπαγγελματικῆς θέσης μὲ τὸν διοργανωτῆ τῆς σύναξης⁶¹.

Στὴν διδακτικὴ μέθοδο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰ προηγούμενα στοιχεῖα θεωροῦμε ὅτι ἀποτελέσαν τὴν κατάλληλη προετοιμασία τῶν συνδαιτυμόνων-ἀκροατῶν Του γιὰ τὴν ἐκφώνηση τῆς παραβολῆς τοῦ μεγάλου δείπνου⁶². Ὁ ἀναγνώστης τῆς παραβολῆς μπορεῖ νὰ διακρίνει τὸν συστηματικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιλέγονται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ οἱ ιδιότητες τῶν προσκαλούμενων συνδαιτυμόνων, καθὼς αὐτὲς ἀντιστοιχοῦν στὴν κοινωνικὴ διαστρωμάτωση τῆς Παλαιστίνης τὴν χρονικὴ περίοδο τῆς ἱστορικῆς πορείας Του. Στὴν πρώτη ὁμάδα συνδαιτυμόνων προσκαλεῖται: 1) ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς ἐπαγγελματικὴ ἀπασχόληση τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, 2) ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται μὲ τὴν κτη-

60. Βλ. ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ, *Προθεωρία. Μικροφιλοτιμίας*, 21:1-2. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ, *Συμποσιακά, Βιβλίον Πρῶτον*, 615C-D, πρβλ. στὸ D. SMITH, «*Greco-Roman Meal Customs*», *Anchor Bible Dictionary*, D. FREEDMAN, ἐκδ. (New York: Doubleday, 1992) (ψηφιακὴ ἔκδοση), καὶ στὸ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *From Symposium to Eucharist. The Banquet in the Early Christian World*, 55-58, 64-65. Πρβλ. ἐπίσης J. LYLE STORY, «*One Banquet With Many Courses (Luke 14:1-24)*», 81-83. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ ΑΘ., ἔνθ' ἄνωτ. 289-290.

61. Βλ. Λουκ. 14:7-14. Βλ. καὶ ΤΣΑΛΑΜΠΟΥΝΗ ΑΙΚ., ἔνθ' ἄνωτ. 234-235. Ἀναλύοντας τὸ σαφῶς ὀριοθετημένο κοινωνικὰ πλαίσιο τῆς συμμετοχῆς τῶν συνδαιτυμόνων, στὸ ὁποῖο καὶ ἀναφέρονται οἱ προτροπές τοῦ Ἰησοῦ, οἱ B. Malina καὶ R. Rohrbaugh σημειώνουν: «*Table fellowship across status lines was relatively rare in traditional societies... It was especially difficult for the elite, who risked being cut off by families and social networks if seen in public eating with persons of lower rank. That was especially so in the city where status stratification was sharp and members of the elite were expected to maintain it*». Βλ. MALINA B. καὶ ROHRBAUGH R., *Social-Science Commentary on the Synoptic Gospels* (Minneapolis, MN.: Fortress Press, 1992) 365.

62. Πρβλ. καὶ BOVON F., ἔνθ' ἄνωτ. 368.

νοτροφία, και 3) ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται στὸ στάδιο ἑναρξης τῆς οἰκογένειάς του⁶³. Εἰδικὰ ὅμως ἡ ἀναφορὰ στὴν περίπτωση τοῦ ἔγγαμου ἀνθρώπου πιστεύουμε ὅτι συμπεριλαμβάνει ὅλες τὶς κοινωνικὲς ομάδες οἱ ὁποῖες ὑπῆρχαν στὸ ἀστικὸ καὶ στὸ ἀγροτικὸ περιβάλλον⁶⁴. Ἡ ἔγγαμη ζωὴ συνιστοῦσε προσωπικὸ σκοπὸ γιὰ κάθε μέλος τῆς τοπικῆς κοινωνίας, καθὼς μέσω τοῦ γάμου καὶ τῆς δημιουργίας οἰκογένειας ἐπιτυγχάνετο καὶ ἡ κοινωνικὴ καταξίωσή του⁶⁵. Στὴν δευτέρη ομάδα τῶν προσκαλούμενων συνδαιτυμόνων θὰ συμπεριληφθοῦν ὅλα τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐξαιτίας ποικίλων παραγόντων, καθίστανται μέλη τῶν καλούμενων κατώτερων κοινωνικῶν ομάδων. Μάλιστα, ἐνδεικτικὸ στοιχεῖο τῶν ἀντιλήψεων τῶν ἀνθρώπων τῆς ἴδιας χρονικῆς περιόδου

63. Συνδέοντας τὶς αἰτιολογίες τῆς ἄρνησης τῆς πρώτης ομάδας τῶν προσκαλούμενων συνδαιτυμόνων στὴν πρόσκληση μὲ τὶς ιδιότητές τους ὁ Ἰ. Καραβιδόπουλος παρατηρεῖ ὅτι: «Ἐάν εἶδωμεν ἐγγύτερον τὰς αἰτιολογίας, θὰ διαπιστώσωμεν: α) Ὅτι αὐταὶ προϋποθέτουν οὐχὶ πτωχοὺς καὶ ἀσημαντοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ μεγαλοκτιματίας (δὲν ἠδύνατο π.χ. ὁ κάθε μέσος γεωργὸς νὰ διαθέτῃ πέντε ζεύγη βοῶν). β) Ὅτι λαμβάνονται ἐξ ὅλων τῶν κατηγοριῶν καὶ ἀξιών τοῦ ὕλικου κόσμου· ἄψυχον πρᾶγμα (ἀγρός), ἔμψυχον (ζεύγη βοῶν), ἀνθρώπινον πρόσωπον. γ) Ὅτι αἱ αἰτιολογίαι μαρτυροῦν κακὴν θέλησιν τῶν κεκλημένων. Διότι οὗτοι θὰ ἠδύνατο καὶ εἰς οἰανδήποτε ἄλλην ὥραν νὰ ἐκτελέσουν τὰς προφασισζόμενας ἐργασίας. Εἰς οὐδεμίαν ἐκ τῶν τριῶν περιπτώσεων ἐπρόκειτο περὶ ἐπείγουσης ἀνάγκης. Καί, δ) ὅτι ὑποτιμοῦν τὴν ἀξίαν καὶ τὸ κύρος τοῦ καλοῦντος». Βλ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι., ἔνθ' ἄνωτ. 112-113. Βλ. καὶ JEREMIAS J., ἔνθ' ἄνωτ. 176-177. GREEN J., ἔνθ' ἄνωτ. 559-560. BOCK D., ἔνθ' ἄνωτ. 1273-1274. MALINA καὶ ROHRBAUGH R., ἔνθ' ἄνωτ. 365-366. CULPEPPER A., ἔνθ' ἄνωτ. 289. HULTGREEN A., ἔνθ' ἄνωτ. 336-337. ΠΑΤΡΩΝΟΥ Γ., *Κήρυγμα καὶ Θεολογία. Θεολογικὸ Κυριακοδρόμιο*. Τόμ. Α' *Κυριακὲς Ματθαίου καὶ Λουκᾶ*, 262.

64. Βλ. καὶ ESLER P., ἔνθ' ἄνωτ. 76-80.

65. Βλ. ἐνδεικτικὰ καὶ WIENER C., «Γάμος», *Λεξικὸ Βιβλικῆς θεολογίας*, στ. 194-198. V. Hamilton καὶ R. Collins, «Marriage», *Anchor Bible Dictionary* (ψηφιακὴ ἔκδοσις). J. Jeremias, *Jerusalem in the Time of Jesus: An Investigation into Economic and Social Conditions During the New Testament Period* (Philadelphia, PA.: Fortress Press, 1975) 368 ἑξ. S. Guizarro, «The Family in First-Century Galilee», στὸ *Constructing Early Christian Families: Family as Social Reality and Metaphor*, H. Moxnes, ἐκδ. (New York: Routledge, 1977) 42 ἑξ. ΑΓΟΥΡΙΑ Η Σ., *Ἱστορία τῶν Χρόνων τῆς Καινῆς Διαθήκης* (Θεσσαλονίκη: Ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, 1985) 304-306. B. Malina, *The New Testament World. Insights from Cultural Anthropology* (Louisville, KY.: Westminster/John Knox Press, 2001) 143 ἑξ. ΠΑΤΡΩΝΟΥ Γ., *Θεολογία καὶ ἐμπειρία τοῦ Γάμου. Στοιχεῖα γιὰ μιὰ ὀρθόδοξη βιβλικὴ ἀνθρωπολογία* (Ἀθήνα: Ἐκδόσεις Δόμος, 2000) 231-243. ERMATINGER J., *Daily life in the New Testament* (Westport, CT.: Greenwood Press, 2008) 103 ἑξ. «Domestic Life. Families and Households», *Daily Life through World. History in Primary Documents*, Τόμ. 1 *The Ancient World*, D. Matz, ἐκδ. (Westport, CT.: Greenwood Press, 2009) 16-17.

δου εἶναι καὶ ἡ ἔνταξη καὶ τῶν ἀσθενῶν ἀνθρώπων στὶς κοινωνικὲς ὁμάδες αὐτές⁶⁶.

Ἐὰν ἀρχικὰ οἱ διατυπούμενες προφορικὲς προτροπὲς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ στὴν συνέχεια ἡ ἐκφώνηση τῆς παραβολῆς τοῦ μεγάλου δεῖπνου συμβάλλουν καθοριστικὰ στὴν διαχρονικὴ μεταμόρφωση τῆς ὁμοτρόπεζης σύναξης, τὸ περιεχόμενο τῶν προτροπῶν καὶ τῆς παραβολῆς Του θὰ τροφοδοτήσῃ ἐπίσης καὶ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ἐκπληκτικῆς ποικιλίας ἐρμηνευτικῶν-θεολογικῶν προσεγγίσεων στὴν πατερικὴ παράδοση. Ἡ πραγματικότητα τῆς διεύρυνσης τῶν ὁρίων τῆς ὁμοτρόπεζης σύναξης θὰ ἀναλυθεῖ μὲ μία ἐπίσης διευρυμένου χαρακτήρα ἐρμηνευτικὴ καὶ θεολογικὴ προσέγγιση.

Εἰδικότερα, στὸ περιεχόμενο τῶν πατερικῶν ἐρμηνευτικῶν σχολίων καταβάλλεται συστηματικὴ προσπάθεια ὥστε νὰ κατανοηθεῖ θεολογικὰ ἡ ἔννοιολογικὴ σύνδεση μεταξὺ τοῦ γεγονότος τῆς κλήσεως στὸ δεῖπνο καὶ τῶν προσκαλούμενων συνδαιτυμόνων. Στὸ ἐρμηνευτικὸ πλαίσιο αὐτό, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας θέτει ἓνα καίριο ἐρώτημα ἀναφορικὰ μὲ τὴν πρώτη ὁμάδα: «Ὅρᾳς ὅτι τοῖς γεωδεστέροις ἀσυνέτως προσενηκότες οὐχ ὀρῶσι τὰ νοητά, καὶ τῶν ἐν ἐλπίσι ταῖς παρὰ Θεῶ οὐδένα ποιοῦνται λόγον. Εἴτα τίνες νοηθεῖεν ἂν οἱ παραιτησάμενοι ἀγρῶν τε καὶ γεωργίας ἔνεκα, καὶ παιδοποιίας σαρκικῆς, ἢ τάχα που τῆς Ἰουδαίων συναγωγῆς οἱ προσεστηκότες;»⁶⁷ Τὸ γεγονός τῆς κλήσεως στὸ μέγα δεῖπνο στὴ συνέχεια θὰ συνδεθεῖ μὲ τὴν ἔννοια καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τὴν ὁποία θὰ στερηθοῦν οἱ ἀρνούμενοι τὴν τιμὴ τῆς προσκλήσεως. Τὶς ἀρνητικὲς συνέπειες στὴν μὴ ἀποδοχὴ τῆς κλήσεως θὰ ἐπισημάνει ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας στὴν λεπτομερῆ ἀναφορά του, τονίζοντας ὅτι: «Πολλοὺς μὲν οὖν κεκλησθαι λέγει διὰ τῆς παραβολῆς ἐπὶ τὸ μέγα δεῖπνον, καὶ τὸν ἐν τούτῳ δεδωρημένον ἄρτον, μὴ μὴν τοὺς πάντας τῆς χάριτος ἐπιτυχάνειν· ἀποστερεῖσθαι γὰρ αὐτῆς τῶν κεκλημένων τοὺς περὶ ἕτερον ἡσχολημένους· περισπᾶν γὰρ καὶ ἀφέλκειν τῆς κλήσεως τὰς τοῦ βίου φροντίδας διδάσκει· ταῦτα δ' εἶναι διαφόρους· ἢ γὰρ περὶ χρήματα καὶ ἀγρῶν ἀσχολούμενοι ταῦτα τῆς κλήσεως προτετιμήκασιν, ὡς παραιτήσασθαι διὰ ταῦτα τὴν κλήσιν, ἢ περὶ τὰς τοῦ βίου πραγματείας κατατριβόμενοι, ἢ δεσμῶ

66. Βλ. καὶ ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι., ἔνθ' ἄνωτ. 113-114. Γιὰ τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυση τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν προσκαλούμενων συνδαιτυμόνων τῆς παραβολῆς βλ. καὶ FITZMYER J., ἔνθ' ἄνωτ. 1056. ESLER PH., ἔνθ' ἄνωτ. 73-97.

67. Βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 72. 789d.

γάμου και παιδων ἐμπεπλεγμένοι, ἢ τισιν ἄλλοις τοιοῦτοις φροντίσμασιν ἐνησχολημένοι»⁶⁸.

Ἡ ἄρνηση ὁμως τῆς κλήσεως πέραν τῆς στερήσεως τῆς τιμῆς τῆς παρουσίας στοῦ δεῖπνο, ὑποδηλώνει συγχρόνως καὶ τὴν ἀρνητικὴν στάση τὴν ὁποία υἱοθετοῦν οἱ προσκαλούμενοι συνδαιτυμόνες στοῦ ἔργου τῆς Θείας Οἰκονομίας. Μάλιστα, κατὰ τὸν Ὁριγένη: «Ἀπλῶς δὲ τρισὶ τρόποις ἀποπίπτουσι τινες τῆς κλήσεως· φαντασία δογμάτων κρειπτόνων, διώξει αἰσθητῶν, καὶ φιληδονία. Οἱ μὲν γὰρ ἀγρὸν ἀγοράσαντες εἰσιν οἱ καὶ παραιτοῦνται τὸ δεῖπνον, οἱ παραλαβόντες δόγματα ἕτερα τῆς θεότητος, πολλὴν ἔχοντα τὴν πιθανότητα, καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ λόγου οἱ καὶ καταφρονοῦσι τοῦ ἀγροῦ, τοῦ ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ ἀγρὸν καὶ δυνάμεις... Ὁ δὲ ζεύγη βοῶν ἀγοράσας πέντε, οὗτός ἐστιν ὁ τῆς νοητῆς καταφρονών φύσεως, περὶ δὲ τὰ αἰσθητὰ φιλοχωρῶν· οὐδ' οὗτος ἐδοκίμασεν ἐξ ἀρχῆς ἂ ἐώνηται. Εἰ ὁ δύο ἀριθμὸς ἐπὶ ὕλας τάσσεται, οὗτος τὰ ὕλικά ἐτίμησε· διὸ καὶ οὗτος τὸ νοητὸν δεῖπνον παρήτηται. Ὁ δὲ ἕτερός ἐστιν ὁ εἰπών· *Γυναῖκα ἔγημα*, ὁ δοκῶν εὐρηκέναι σοφίαν, καὶ ταύτης κοινωνήσει παραιτούμενος τὴν ἀληθῆ· ἢ ὁ τῆ σαρκὶ ἐνούμενος, φιλήδονος μᾶλλον ἢ φιλόθεος»⁶⁹.

Στὴν ἐκτενῆ ἀναφορὰ τῶν πατερικῶν ἐρμηνευτικῶν σχολίων, ἡ ἀποδοχὴ τῆς προσκλήσεως ἀπὸ τὴν δευτέρη ὁμάδα τῶν προσκαλούμενων συνδαιτυμόνων, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὄχι μόνον τὴν συμμετοχὴ τους στοῦ δεῖπνο ἀλλὰ καὶ τὴν παρουσία τους στὸν χῶρο τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἡ μετοχὴ τους στοῦ δεῖπνο, κατὰ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας ἀλλὰ καὶ τὸν Εὐσέβιο Καισαρείας, ἐκτὸς τῆς ἁμεσης μεταμόρφωσης τῆς ὁμοτροπέζης σύναξης, ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας τῶν κοινωνικὰ περιθωριοποιημένων ἀνθρώπων, ἐπιβεβαιώνει καὶ τὴν θεολογικὴ κατανόηση τοῦ δεῖπνου ὡς κατ' ἐξοχὴν πνευματικοῦ γεγονότος. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Κύριλλος ὑπογραμμίζει: «Καὶ δὴ κέκληνται ἀντ' ἐκείνων οἱ εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ῥύμας, οἱ ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς πληθύος, ἀσθενῆ τε καὶ ἀγεννῆ τὴν διάνοιαν ἔχοντες, ἀφεγγῆ τε καὶ χλωεύουσαν· τυφλοὶ γὰρ οὗτοι καὶ χωλοὶ νοη-

68. Βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 24. 573c. Βλ. καὶ Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 123. 936d: «οὐδὲ τοῦ δεῖπνου ἠξιώθησαν ὁ μὲν διὰ τὴν φιλοπλουτίαν, ὁ δὲ διὰ τὴν φιληδονίαν».

69. Βλ. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 17. 364b-c. Βλ. καὶ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 132. 329c: «Ὁ γὰρ δεῖπνος δέχεται, καὶ τὸν κτώμενον ἀγρὸν, καὶ τὸν ἠορακότα τὰ ζεύγη, οὐ μὴν τὸν μὴ ἐνδεδεμένον τῆς ἀφθαρσίας τὸ ἐνδυμα· οὕτω μὲν οὖν δέδεικται, ὡς ἐν τοῖς τρισὶ τοῦτοις τόποις ἀποπίπτουσιν οἱ μὴ παραδεξάμενοι τὴν τοῦ Κυρίου ἐνανθρώπησιν».

θεῖεν ἄν, ἀλλ' εὐϋόρωστοι καὶ ὑγιεῖς γεγόνασιν ἐν Χριστῷ· ἐδιδάχθησαν ὀρθοποδεῖν, τὸ θεῖον εἰς νοῦν ἐδέξαντο φῶς»⁷⁰.

Γιὰ τοὺς ἐρμηνευτὲς Πατέρες, τὸ πλέον σημαντικό καὶ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο στὴν διεύρυνση τῶν ὁρίων τῆς σύναξης τοῦ δείπνου, ἀποτελεῖ ὄχι μόνον ἡ παρουσία σὲ αὐτὸ ὄλων τῶν ἀνθρώπων ἀνεξαρτήτου κοινωνικῆς ομάδος καὶ θέσεως στὸ Ἰουδαϊκὸ περιβάλλον, ἀλλὰ καὶ ἡ συνεχῆ καὶ διαχρονικὴ ἐπέκταση τῶν ὁρίων αὐτῶν ὥστε νὰ καταστῆ ἐφικτὴ καὶ ἡ παρουσία τῶν μελῶν ὄλων τῶν ἐθνῶν. Εἶναι μάλιστα τόσο ἔντονη ἡ ἐπιθυμία τῶν ἐρμηνευτῶν νὰ ἀναδείξουν μὲ κάθε τρόπο αὐτὴν τὴν μοναδικῆς πνευματικῆς σημασίας λειτουργία τοῦ δείπνου, ὥστε στὸ περιεχόμενο τῶν σχολίων τους εἴτε θὰ προβοῦν σὲ σύντομες ἀναφορὲς εἴτε θὰ ἀναλύσουν στὴν πλέον ἐκτενῆ μορφή ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς λειτουργίας αὐτῆς. Ἔτσι, στὴν προσέγγιση τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας σημειώνεται ὅτι στοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: «Τάχα δὲ διὰ τούτων τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἠνίττετο, τῷ αὐτοῦ λόγῳ προσιέναι μέλλοντας»⁷¹. Ἐπιπρόσθετα, ἡ διεύρυνση τοῦ δείπνου ἐπικεντρώνεται καὶ στὴν πνευματικὴ ἀλλὰ καὶ στὴν κοινωνικὴ κατάσταση τῶν μελῶν τῶν ἐθνῶν πρὶν τὴν Ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ. Ἡ πρόσκληση Του στὴν πραγματικότητα τῆς σωτηρίας συνιστᾶ τὴν ἔκφραση τῆς ἀπειριόριστης ἀγάπης Του πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καθὼς σύμφωνα μὲ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας: «Ἐνταῦθα βλέπε τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν, μετὰ γε τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ εἰσηνεγμένους διὰ τῆς πίστεως. Πάλαι μὲν γὰρ ἦσαν οἱ ἐξ ἐθνῶν ἄγροικοὶ τὰς φρένας, ἀπηγριωμένοι τὸν νοῦν καὶ οἷον ἔξω πόλεως, διὰ τὸ μὴ ζῆν ἐν εὐνομίᾳ, κτηνοπρεπῶς δὲ μᾶλλον, καὶ σὺν ἀλογία πολλῇ ταύτη καὶ

70. Βλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 72. 792. Βλ. καὶ ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ I., ἔνθ' ἄνωτ. 114. MALINA καὶ ROHRBAUGH R., ἔνθ' ἄνωτ. 368.

71. Βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 24. 580b, c: «Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκλήθησαν πολλοὶ εἰς τὸ πάντα ἔτοιμα φέρον δείπνον τῆς γὰρ βασιλείας ἀξίως ὁ οἰκοδεσπότης τὸ τοιοῦτον ποιεῖ δείπνον, παρητήσαντο δὲ τὴν χάριν, περὶ μὲν τούτων ἀποφασίς ἐξηγήνεται ἢ φήσασα ὅτι: Οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων, καὶ διὰ τὰς βιωτικὰς ἀσχολίας παραιτησαμένων, γεύσεται μου τοῦ δείπνου· ἑτέρους δ' ἀντὶ τούτων τοὺς μὴ περιπελεγμένους ταῖς τοῦ βίου πραγματίαις, καταξιοθήσεσθαι φησὶ τοῦ μακαρίου δείπνου, πτωχοὺς τινὰς καὶ τυφλοὺς καὶ ἀναπήρους, τοὺς μηδαμῶς παραιτησαμένους τὴν κλήσιν, διὰ τὸ μήτε ἀγοράζειν, μήτε πιράσκειν, μήτε γάμῳ σχολάζειν, μήθ' ὑπ' ἑτέρων τινῶν τοιοῦτων περιέλκεσθαι, προθύμως δὲ καὶ ἐτόιμως καταδέχεσθαι τὴν χάριν· οὗς ὁ καλέσας πρῶτον μὲν ὑγιεῖς καταστήσει, οἷός τε ὦν ῥαδίως πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύειν... Τάχα δὲ διὰ τούτων τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἠνίττετο, τῷ αὐτοῦ λόγῳ προσιέναι μέλλοντας... Τοιοῦτον μὲν δὴ τὸ δείπνον, ὅπερ ἐνταῦθα τοῖς δαιτυμόσιν ἠτοίμασαι· καὶ τοιοῦτοὶ τινες οἱ καλούμενοι, οἱ μὲν ἀπειθεῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἀπομένοντες ἄγευστοι· οἱ δὲ εὐπειθεῖς, καὶ διὰ τοῦτο προλαμβανόμενοι».

εἰς τὰς ἕξω πόλεως ὁδοῦς, καὶ τοὺς ἐν ἀγροῖς ὄντας φραγμούς, ὁ δειπνοκλήτωρ ἀπεστάλη... Ἀγαθὸς γάρ ἐστι καὶ φιλόανθρωπος, καὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν»⁷².

Τὴν ἄμεση σχέση τῆς διευρυμένης προσκλήσεως πρὸς ὅλα τὰ ἔθνη μὲ τὴν Ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὑπογραμμίζει στὴ συνέχεια καὶ ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας. Ἀποτελεῖ μάλιστα ἐνδιαφέρον στοιχεῖο στὴν ἀνάλυσί του, ἡ σύνδεσις τῆς σαφοῦς προσταγῆς τοῦ διοργανωτῆ τοῦ δείπνου πρὸς τὸν ὑπέρητη του γιὰ τὴν ἀναγκαστικὴ πρόσκλησις καὶ προσέλευσις ὄλων τῶν μὴ κοινωρικῶς ἐπιφανῶν συνδαιτυμόνων στὸν χῶρο τῆς σῦναξης, μὲ τοὺς ἕξ ἐθνῶν ἀκροατῆς τοῦ μηνύματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Στὴν ἀνάλυσί του, ἡ ἐντολὴ ἀνάγκασσον εἰσελθεῖν⁷³, παραπέμπει στὴν ἀποστολὴ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καθὼς ἡ χρῆσις τοῦ ὄρου δειπνοκλήτωρ γιὰ τὸν Κύριο ἔχει ἄμεση ἀναφορὰ στὴν πρόσκλησί Του πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν εἴσοδό τους στὸ πνευματικὸ δεῖπνο⁷⁴. Στὴν ἴδια ἐρμηνευτικὴ κατεύθυνση καὶ ὁ Θεοφάνης διευρύνει θεολογικὰ τὸ ἐννοιολογικὸ περιεχόμενον τῶν ὄρων πλατεία, καὶ ρύμη οἱ ὁποῖες ἀπαντοῦν στὸ περιεχόμενον τῆς παραβολῆς. Συνδέοντας τοὺς δύο ὄρους μὲ τὴν πραγματικότητα τῆς πνευματικῆς πτωχείας λόγω τῆς ἀπουσίας τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἔνδειας, ἐξαιτίας τῆς πραγματικῆς ἔλλειψης τοῦ πνευματικοῦ ἄρτου, ὁ ἴδιος περιγράφει μὲ τὸν πλέον παραστατικὸ τρόπο τὴν πνευματικὴν θέ-

72. Βλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ἐνθ' ἄνωτ. P.G. 72. 792c, 793a. Πρὸβλ. καὶ HENDRIKSEN W., ἐνθ' ἄνωτ. 733-734. FITZMYER J., ἐνθ' ἄνωτ. 1053. PLUMMER A., ἐνθ' ἄνωτ. 360. 363. NOLLAND J., ἐνθ' ἄνωτ. 757-758. BOCK D., ἐνθ' ἄνωτ. 1277. TANNEHILL R., *Luke* (Nashville, TN.: Abingdon Press, 1996) 233. CULPEPPER A., ἐνθ' ἄνωτ. 290. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ., ἐνθ' ἄνωτ. σ. 178-180. BOVON F., ἐνθ' ἄνωτ. 374.

73. Βλ. Λουκ. 14:23.

74. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ἐνθ' ἄνωτ. P.G. 123. 937c, d-940c: «οἱ δὲ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἰδιώταις χωλοῖς, καὶ τυφλοῖς, καὶ ἀναπήροις ἀπεκαζόμενοι, τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου, καὶ οἱ ἐξουθενωμένοι, οὗτοι ἐκλήθησαν... οἱ γὰρ ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ τοῖς φραγμοῖς, τὰ ἔθνη νοηθεῖεν... τὰ δὲ ἔθνη ξένα τῶν διαθηκῶν ὄντα, καὶ ἀπηλλοτριωμένα τῆς νομοθεσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὴ συμπολιταὶ ὄντες τῶν ἁγίων οὐκ ἐν μιᾷ ὁδῷ, ἀλλὰ πολλαῖς τῆς ἀνομίας καὶ ἀγροικίας διέτριβον... οὐχ ἁπλῶς δὲ κελεύει τούτους καλέσαι, ἀλλὰ ἀναγκάσαι, καίτοι προαιρετικὸν ἅπασιν τὸ πιστεῦειν· ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι μεγάλης τοῦ Θεοῦ δυνάμεως σημεῖον ἐστὶ τὸ πιστεῦσαι τὰ ἔθνη τὴν ἀγνωσίαν ἔχοντα, διὰ τοῦτο εἶπεν, Ἀναγκασσον... ἐπιπέμπει ὁ Πατήρ τὸν δειπνοκλήτορα αὐτοῦ Υἱόν, τὸν καὶ δοῦλον γενόμενον κατὰ σάρκα, τὸν μὴ δικαίους ἐλθόντα καλέσαι, ἀλλὰ ἁμαρτωλοῦς· καὶ ἐστὶν αὐτοὺς φιλοτιμῶς ἀντ' ἐκείνων τῶν γνωστικῶν καὶ πλουσιῶν, καὶ τῆ σαρκὶ χαριζομένων. Πολλοῖς δὲ καὶ νόσους ἐπιπέμπων καὶ κινδύνους, ποιεῖ αὐτοὺς καὶ ἄκοντας ἀποτάξασαι τῷ βίῳ, οἷς κρίμασιν οἶδε, καὶ εἰσάγει αὐτοὺς εἰς τὸν δεῖπνον αὐτοῦ, ἀνάγκην αὐτοῖς ἐπάγων τὴν τῶν κινδύνων ἐπιφορὰν».

ση τῶν ἀνθρώπων πρὶν τὴν ἔλευση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐνανθρώπιση ὁμῶς τοῦ Υἱοῦ μεταβάλλει ὀριστικά τὴν προηγούμενη ὀδυνηρὴ γιὰ κάθε ἄνθρωπο πραγματικότητα. Ὁ εὐαγγελικὸς λόγος Του προσκαλεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους στὸ πνευματικὸ δείπνο, καὶ σεβόμενος τὴν τιμηθεῖσα, ὅπως σημειώνεται, αὐτεξουσιότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τοὺς προσκαλεῖ στὴν σωτηρία⁷⁵. Ὡς ἐκ τούτου καὶ γιὰ τὸν Θεοφύλακτο τὸ περιεχόμενο τῆς παραβολικῆς διατύπωσης ἀνάγκασον εἰσελθεῖν κατανοεῖται πλέον στὴν θεολογικὴ διάστασή του καὶ συγκεκριμένα: «Ἀνάγκην ἐνταῦθα οὐ τὴν βίαν προσήκει νοεῖν, ἀλλὰ τὴν πολλοῖς πολλάκις γενομένην πρόξενον σωτηρίας περίστασιν»⁷⁶.

Ἐπιλογικὰ σχόλια

Καταλήγοντας τὰ δύο τμήματα τῆς ἔρευνάς μας ἀναφορικά μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ μεγάλου δείπνου στὸ *Κατὰ Λουκᾶν* Εὐαγγέλιο, νὰ σημειώσουμε:

α) Ὁ Εὐαγγ. Λουκᾶς μὲ ἕναν εὐφυῆ συγγραφικὸ τρόπο ἐντάσσει τὴν παραβολὴ τοῦ μεγάλου δείπνου σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ κεντρικὰ σημεῖα τοῦ Εὐαγγελίου του. Ἐπίσης, εἶναι γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος καταγράφει ἕνα σημαντικὸ ἀριθμὸ σημείων τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς παρουσίας του στὶς ὁμοτράπεζες συνάξεις, ὅπως γιὰ παράδειγμα στὴν κατοικία τοῦ Φαρισαίου στὸ ἔβδομο κεφ. (βλ. Λουκ. 7:36-50), στὴν ἐπίσης κατοικία τοῦ Φαρισαίου στὸ ἐνδέκατο κεφ. (βλ. Λουκ. 11:37-54), ἢ καὶ στὴν κατοικία τοῦ ἄρχοντα Φαρισαί-

75. Βλ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 132. 329d-332a: «Πλατείας ἀκούων, καὶ ῥύμας εὐθύς, ὡς ἐγὼ οἶμαι, νενόηκας τὴν πλατεῖαν τῆς ἀπωλείας ὁδὸν καὶ εὐρύχωρον, περὶ ἣν ἀλῶνται οἱ πτωχοὶ πάσης ἀρετῆς, οἱ τῆ ἐνδεία τοῦ ἐπουρανίου ἄρτου λιμῶντοντες, καὶ οἱ πετηρωμένοι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς πορείαν χωλεύοντες, καὶ οἱ τῶ φραγμῶ τῆς ἁμαρτίας περιειργόμενοι. Τούτους ἅπαντες ὁ εὐαγγελικὸς λόγος διὰ πίστεως τοῦ μουσικικοῦ δείπνου μετασεῖν παρεσκεύασεν. Ἄλλ' τῆς ἡμετέρας φύσεως τιμηθείσης αὐτεξουσιότητι, καὶ τὴν πρὸς ἀρετὴν, ἢ κακίαν ὁρμῆς ἔχουσης ἀδέσποτον, πῶς ἀναγκάζειν τοὺς κεκλημένους παρεγγυᾶ; Φησὶ γάρ· Ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου».

76. Βλ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 132. 332a. Ὅπως μάλιστα τονίζει καὶ ὁ Γ. Πατρῶνος, «ἐκεῖνο τὸ 'ἀνάγκασον εἰσελθεῖν' ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ μιὰ βαθύτερη θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ θέματος τῆς κλήσης τῶν ἀνθρώπων στὴν σωτηρία». Βλ. Γ. ΠΑΤΡΩΝΟΥ, *Κήρυγμα καὶ Θεολογία. Θεολογικὸ Κυριακοδρόμιο*. Τόμ. Α' *Κυριακὲς Ματθαίου καὶ Λουκᾶ*, 263. Βλ. ἐπίσης καὶ NOLLAND J., ἔνθ' ἄνωτ. 757-758. HULTGREEN A., ἔνθ' ἄνωτ. 338. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ., ἔνθ' ἄνωτ. 183.

ου στο δέκατο τέταρτο κεφ. (βλ. Λουκ. 14:1-24). Μέσω της διδασκαλίας Του, κατά την διάρκεια της όμοτράπεζης σύναξης, ο Ίησοῦς προτρέπει συνεχῶς τοὺς συνδαιτυμόνες Του σὲ μία οὐσιαστικὴ διεύρυνση τῶν ὁρίων της. Ἡ διεύρυνση αὐτὴ δὲν ἔχει ἀπλὰ τὸ χαρακτηριστὴρ τῆς ἔκφρασης τῆς ἐπιθυμίας ἢ τῆς εὐχῆς τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν πιθανὴ μελλοντικὴ πραγματοποίησή της ἀλλὰ ἐπιτυγχάνεται ἄμεσα καὶ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς σύναξης. Εἰδικότερα: 1) Στὴν περίπτωση τῆς συνάξεως στὸ ἔβδομο κεφ. ὁ Ίησοῦς ἀποδέχεται τὴν προσφορὰ τοῦ μύρου καὶ τὴν ἄλειψη τῶν ποδῶν Του ἀπὸ τὴν ἄμαρτωλὴ γυναῖκα, ἢ ὁποῖα ὡς μὴ προσκελημένη εἰσέρχεται στὸ χῶρο τῆς σύναξης, καὶ συγχρόνως προβάλλει τὸ παράδειγμα τῆς ταπεινῆς συμπεριφορᾶς της. 2) Στὴν περίπτωση τῆς συνάξεως στὸ ἑνδέκατο κεφ. ὁ Χριστὸς διατυπώνοντας τὴν κριτικὴ Του στὴν λανθασμένη ἐρμηνεία τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ ἐκ μέρους τῶν θρησκευτικῶν ἐπικεφαλῆς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἐπιτυγχάνει συγχρόνως τὴν διεύρυνση τῆς ἐρμηνείας καὶ τῆς κατανόησης τῶν πρακτικῶν οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστα στοιχεῖα τῆς σύναξης, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ καθαρισμὸς τῶν συνδαιτυμόνων πρὶν τὴν ἔναρξη τοῦ γεύματος ἢ τοῦ δείπνου. 3) Στὴν περίπτωση τῆς συνάξεως στὸ δέκατο τέταρτο κεφ. ἡ πραγματοποίησις τῆς θεραπείας τοῦ μὴ προσκεκλημένου καὶ πάσχοντος μὲ ὑδρωπικία ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Ίησοῦ, καθὼς καὶ ἡ διατύπωση τῆς κριτικῆς Του στὶς πρακτικὲς τῆς πρωτοκαθεδρίας καὶ τῆς αὐστηρᾶ περιορισμένης πρόσκλησης, συνιστοῦν τὸ στάδιο τῆς προετοιμασίας γιὰ τὴν διατύπωση τῆς παραβολῆς τοῦ μεγάλου δείπνου. Ἡ θεολογικὴ σημασία τῆς παραβολῆς ἐδράζεται στὸ γεγονὸς ὅτι στὸ περιεχόμενό της ἀνακεφαλαιώνονται ὅλες οἱ πρὶν τὸν Μυστικὸ Δεῖπνο θέσεις καὶ οἱ προτάσεις τῆς διδασκαλίας τοῦ Ίησοῦ γιὰ τὴν ὁμοτράπεζη σύναξη. Προτάσεις οἱ ὁποῖες συνέβαλαν στὴν οὐσιαστικὴ διεύρυνση τῆς λειτουργίας τῆς σύναξης, καὶ τὴν κατέστησαν τὸν χῶρο στὸν ὁποῖο ἢ χωρὶς περιορισμοὺς ἀποδοχῆ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ὡς συνδαιτυμόνων, καὶ ἡ ἁρμονικὴ συνύπαρξή τους ὡς ἀδελφῶν, εἶναι ἐφικτὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ.

β) Ἡ συστηματικὴ μελέτη τῶν ἐρμηνευτικῶν σχολίων τῶν Πατέρων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀναδεικνύει ἐπίσης τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα: 1) Ἡ μετάβασις στὴν θεολογικὴ κατανόηση τῆς ὁμοτράπεζης σύναξης τῆς παραβολῆς δὲν ἐξελίσσεται μὲ μία μηχανιστικοῦ τύπου καὶ αὐτοπεριοζόμενη ἐννοιολογικὰ προσέγγισι. Στὶς εἰσαγωγὲς τῶν σχολίων τίθενται καὶ οἱ μεθοδολογικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὀρθὴ προσέγγισι τῶν νοημάτων τῆς παραβολῆς. 2) Ἡ παραβολὴ ἀναλύεται ὡς μία ἐνιαία θεολογικὴ ἐνότητα ἀλλὰ καὶ κατανοεῖται πάντοτε σὲ ἄμεση σύνδεση μὲ καθόλου περιεχόμενον τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου.

ου. 3) Ἡ ἐρμηνευτική ἀνάλυση τῶν ἐπιμέρους πτυχῶν τῆς παραβολῆς λαμβάνει ὑπ' ὄψη ὅλους τοὺς ἱστορικούς, κοινωνικούς, καθὼς καὶ τοὺς πολιτιστικούς παράγοντες τῆς ἐποχῆς στὴν ὁποία αὐτὴ διατυπώθηκε. 4) Οἱ θεολογικὲς ἀναγωγές τῶν Πατέρων σέβονται ἀπόλυτα καὶ τὸν τρόπο τῆς προφορικῆς ἀνάπτυξης τῆς παραβολῆς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπο τῆς γραπτῆς ἀποτύπωσης της ἀπὸ τὸν Εὐαγγ. Λουκᾶ. Μὲ ἐξαιρετικὴ μάλιστα ἐπιμέλεια ἀποφεύγεται κάθε ἐρμηνευτικὴ θέση, ἡ ὁποία πιθανὸν θὰ προσέθετε ἐπιπλέον στοιχεῖα ἢ καὶ θὰ ὀδηγοῦσε σὲ λανθασμένη κατανόηση τοῦ θεολογικοῦ μηνύματος τῆς παραβολῆς. 5) Ἐάν, ὅπως παρατηρήσαμε στὸ πρῶτο μέρος τῆς ἔρευνας, μέσῳ τῆς παραβολῆς διευρύνονται τὰ ὅρια τῆς ὁμοτρόπεζης σύναξης, ἡ θεολογικὴ προσέγγισή της στὴν πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ παράδοση καὶ εἰδικότερα ἡ ἀνάδειξη τῆς σημασίας τοῦ πνευματικοῦ χαρακτῆρα της ἐμπλουτίζει μοναδικὰ τὴν διεύρυνση αὐτή. στ) Ἡ ἔμφαση στὸ θεολογικὸ περιεχόμενον τῶν ἐννοιῶν τῆς παραβολῆς καὶ ἰδιαίτερα ἡ σύνδεση: α) τοῦ *μεγάλου δείπνου* μὲ τὸ *ἐσχατολογικὸ δείπνον* τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, β) τοῦ προσώπου τοῦ διοργανωτῆ τοῦ *μεγάλου δείπνου* μὲ τὸν Θεό, γ) τοῦ προσώπου τοῦ *δούλου* μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ δ) ἡ σύνδεση τῆς πρόσκλησης στὴν σύναξη μὲ τὴν πρόσκληση τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν μετοχή τους στὸν χῶρον τῆς χάριτός Του, στὸν χῶρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐσχατολογικῆς Βασιλείας, συνδέει διαχρονικὰ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ *Κατὰ Λουκᾶν* μὲ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ μήνυμα τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Συνεπῶς, ἡ διεύρυνση τῆς πρόσκλησης τοῦ Θεοῦ εἶναι μία ἀδιαμφισβήτητη διαχρονικὴ πραγματικότητα καθώς: «καθεκάστην δὲ ὁ δειπνος οὗτος ἐτοιμάζεται, καὶ καλούμεθα πάντες εἰς τὴν Βασιλείαν, ἣν καὶ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις»⁷⁷.

77. Βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ. P.G. 123. 940b.